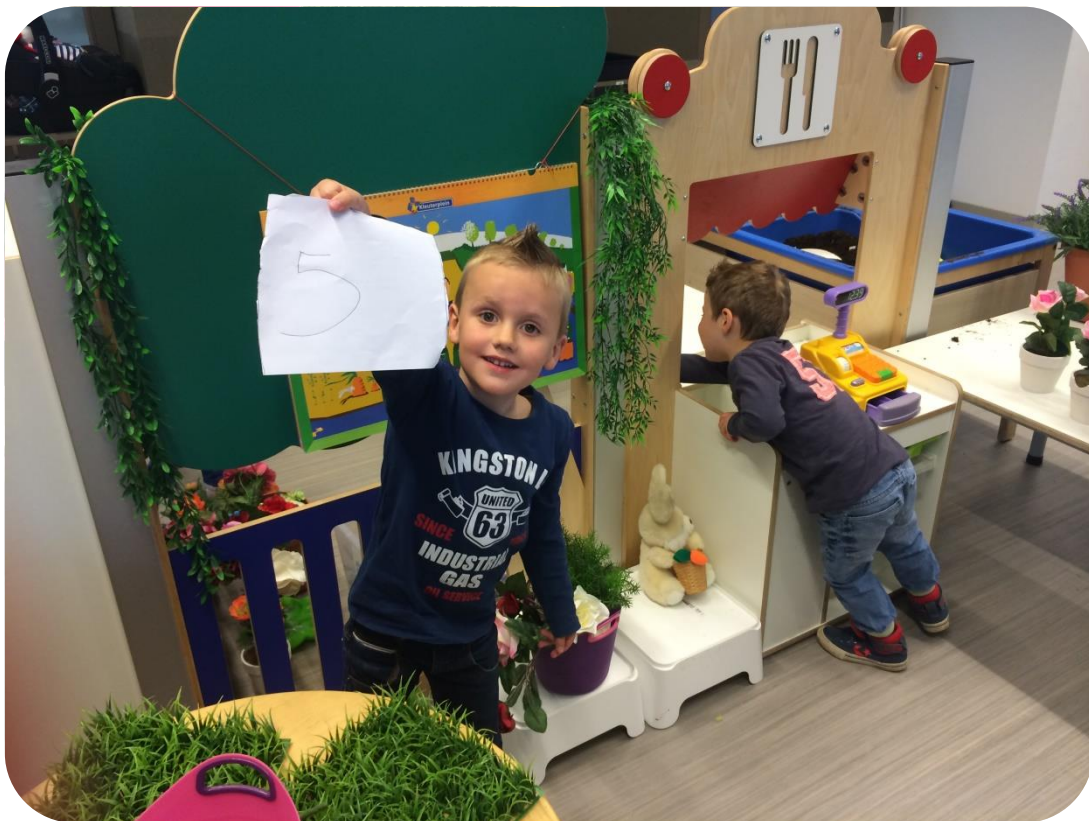

Opbrengstgericht spelen... het werkt!

Student:
Studentnummer:
Datum:

Jessie Veltman
2222043
22-8-2016

Inhoud

<i>Samenvatting</i>	4
<i>Inleiding</i>	5
<i>Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling</i>	6
De onderzoeksvraag	7
Deelvragen	7
<i>Hoofdstuk 2 Theoretisch kader</i>	9
Opbrengstgericht werken	9
Spel in de ontwikkeling van het jonge kind	10
Ontwikkelingsgericht Onderwijs	11
Leerkrachtvaardigheden	12
Observeren en begeleiden	14
<i>Hoofdstuk 3 Methodologie</i>	16
Doel van het onderzoek	16
Onderzoeksparadigma	16
Onderzoeksstrategie	16
Deelnemers van het onderzoek	17
Dataverzameling en onderzoeksmethoden	17
Werkplan en tijdsplanning	17
Kwaliteit van het onderzoek	18
<i>Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten</i>	19
Vaststellen beginsituatie	19
Interventies in de klas	20
Inrichten krachtige leeromgeving	21
Opbrengsten plan van aanpak	22
<i>Hoofdstuk 5 Conclusies</i>	25
Beantwoording deelvragen	25
Beantwoording onderzoeksvraag	27
<i>Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie</i>	30
<i>Nawoord</i>	32
<i>Literatuurlijst</i>	33
Bibliografie	33

<i>Bijlagen</i>	34
Bijlage 1: Uitwerking soorten begeleid spel door Luc Koning, 1984	35
Bijlage 2: Begeleidingstechnieken door Luc Koning	36
Bijlage 3: Werkplan en tijdsplanning	37
Bijlage 4: Verslag vragenlijst en interview.....	38
Bijlage 5: Checklist speelleeromgeving begin	43
Bijlage 6: Aanpassingen krachtige speelleeromgeving	44
Bijlage 7: Plan van aanpak	46
Bijlage 8: Feedback critical friends	48

Samenvatting

Voor u ligt het onderzoeksverslag van mijn praktijkgerichte onderzoek naar “opbrengstgericht spelen”.

De aanleiding van dit onderzoek is uit een persoonlijke wens om de huidige praktijk te verbeteren waarbij ik meer aandacht wil besteden aan het spelend leren van het jonge kind. Bij ons op school werken wij volgens de principes van Opbrengstgericht Werken (OGW), wat inhoudt dat we systematisch en doelgericht werken aan het maximaliseren van de prestaties van de kinderen (Onderwijsverslag, 2013/2014)(Eenbes, 2014). Door dit onderzoek wordt er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag:

Hoe kan ik de principes van opbrengstgericht werken combineren met het spelend leren in groep 1/2, zodat er een krachtige speelleeromgeving ontstaat in de huishoek?

In dit onderzoek onderzoek ik hoe de principes van OGW gecombineerd kunnen worden met het spelend leren, zodat ik een krachtige speelleeromgeving kan creëren. Daarnaast heeft het als doel om mijn eigen handelen te verbeteren.

Het onderzoek kenmerkt zich door een stappenplan waarbij ik eerst de beginsituatie in kaart breng, vervolgens een theoretisch kader beschrijf en aan de hand daarvan onderbouwde interventies uitvoer die bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

De beginsituatie is in kaart gebracht door het afnemen van een vragenlijst en een interview bij mijn duo-collega in de kleutergroep. Daaruit kwam naar voren dat het spelend leren nog te weinig aanwezig is in onze kleutergroep en dat er een vraag is naar ruimte en handelingsadviezen voor het bieden van spelbegeleiding.

Gedurende de uitvoering van het onderzoek heb ik op verschillende momenten vastgelegd hoe er wordt gewerkt aan het spel in de klas.

Door alle data met elkaar te combineren heb ik antwoord kunnen geven op mijn onderzoeksvraag. Door middel van materiële aanpassingen in de huishoek en zelf bewuste spelbegeleiding (Luc Koning, 1984) te bieden is de hoek een krachtige speelleeromgeving geworden waar het spelend leren tot stand komt. Na het uitvoeren van het onderzoek is mijn opvatting op het onderwijs aan het jonge kind als volgt:

Spel verdient een belangrijke plek in de onderbouw van het basisonderwijs!

Inleiding

Mijn naam is Jessie Veltman. In 2010 ben ik afgestudeerd aan Hogeschool de Kempel te Helmond. De jaren daarna ben ik gaan werken als invaller. In 2013 ben ik parttime aan de slag gegaan in een kleutergroep op een basisschool. Sinds augustus 2015 werk ik fulltime op een andere basisschool, waarvan vier dagen in groep 4 en de andere dag in de kleutergroep. Deze kleutergroep is tevens de groep waar mijn onderzoek plaats vindt.

Onze school is een school die volgens de principes van Opbrengstgericht Werken werkt.

Opbrengstgericht werken betekent dat je als school systematisch en doelgericht werkt aan het maximaliseren van de prestaties van leerlingen (Onderwijsverslag, 2013/2014). Wat voor ons betekent dat wij de talenten benutten van ieder kind, het maximale eruit halen en afstemmen op de onderwijsbehoeften van het kind.

In de groepen 1-2 hebben we bewust gekozen voor combinatiegroepen. Dit komt zowel de schoolontwikkeling van de jongste als de oudste kleuters ten goede (Schoolgids 2015-2016). Ik vind het belangrijk dat je als school bewuste keuzes maakt over de samenstelling van groepen. Ik ben van mening dat het combineren van de jongste en oudste kleuters een goed combinatie is. De jongste kleuters kunnen zich optrekken aan de ontwikkeling die de oudste kleuters al hebben doorgemaakt, waarbij de oudste kleuters werken aan hun zelfvertrouwen en positief zelfbeeld.

Sinds afgelopen schooljaar bestaat er bij ons op school de wil om het kleuteronderwijs te herzien. We werken met de methode "Schatkist". We maken een bewuste keuze uit de ankers die passen bij de tijd van het jaar en de beleavingswereld van het kind. We vinden echter dat we veel in de kring zitten met deze jonge kinderen en door middel van kringactiviteiten werken aan onze doelen. Het verplaatsen van werken aan de doelen naar de hoeken past bij mijn wens om de praktijk te verbeteren. Een verandering van onze schoolvisie vindt hierdoor plaats. Waar wij een paar jaar geleden werkten vanuit de visie van Programmagericht Onderwijs, merken wij nu dat wij de visie van Ontwikkelingsgericht Onderwijs meer bij het kind van nu vinden passen. In de praktijk houdt dit in dat wij de methode meer als bronnenboek zijn gaan gebruiken en met ons aanbod al meer het initiatief van het kind betrekken. Ik merk dat deze visie beter bij mij past, omdat ze uitgaat van het aansluiten bij de behoeften van ieder kind individueel. Dit probeer ik in mijn onderwijs zo veel mogelijk na te streven.

Een van de redenen om te starten aan de Master SEN was om mezelf te onderscheiden van andere leerkrachten op het gebied van het jonge kind. Ik heb altijd veel affiniteit gehad met het jonge kind. In mijn POP heb ik daarom op dat gebied een apart leerdoel geformuleerd.

Ik wil inzicht krijgen in de ontwikkelingsfasen en spelontwikkeling van het jonge kind door de verwerkingsopdrachten van de modules te maken en een onderzoekende houding aan te nemen voor het einde van het eerste leerjaar.

Door het volgen van de vijf modules JKD gegeven door Aleid Beets-Kessens en Nelly Ehrismann werd mijn passie voor de ontwikkeling van het jonge kind nog sterker. Hierdoor kreeg ik nog meer de behoefte om goed onderwijs te bieden dat past bij de ontwikkeling van het jonge kind. De modules rond het belang van spel in het onderwijs aan jonge kinderen zijn mij goed bijgebleven.

Dit heeft er aan bijgedragen dat het doel van mijn onderzoek zich richt op het belang van spel in combinatie met het opbrengstgericht werken van onze school.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

Jonge kinderen leren door te spelen. Diny van der Aalsvoort omschrijft spelen als volgt: *“Spelen is vrijwillig. Het gaat om niet-verplichtende bezigheden en de speler kiest deze zelf.”* (van der Aalsvoort, 2011). Vygotsky was een van de eerste ontwikkelingspsychologen die de waarde van spel sterk benadrukte. Vygotsky: *“Jonge kinderen spelen graag, spelen biedt hen de beste ontwikkelingsmogelijkheden”* (Brouwers, 2014). Van Oers (2011) omschrijft spel als volgt: *“Spel is een vorm om op eigen manier motoriek, fantasie en sociale vaardigheden te oefenen, om deel te nemen aan activiteiten in de cultuur waarin het kind leeft en waarin het mag manipuleren met objecten.”* Deze uitspraken over spel neem ik iedere dag mee in mijn onderwijs. Ik probeer de kinderen een rijke omgeving te bieden waarin ze zich kunnen ontwikkelen. Voor het jonge kind betekent dat veel ruimte voor spel. Dat spelen voor het jonge kind belangrijk is, blijkt ook uit de aandacht die het krijgt in het nieuws. Zo is er in maart 2016 in de Tweede Kamer de motie van Rog aangenomen die uitspreekt dat een kleuter geen schoolkind meer hoeft te zijn, maar weer kleuter mag zijn. Volgens WSK (Werk- en Steungroep kleuters) houdt het aannemen van de motie in dat de onderbouwleerkracht een aantal zaken niet meer hoeft uit te voeren en dat het kleuteronderwijs anders vormgegeven moet worden. Concreet betekent dit dat een kleuterleerkracht geen letterkennis meer aan hoeft te bieden aan kinderen die daar niet aan toe zijn. Daarnaast mag je activiteiten doen die voor kleuters geschikt zijn, zoals klankspelletjes, leren knippen en stempelen, wat als voorbereiding dient op groep 3. Mocht blijken dat je als kleuter in augustus nog niet rijp bent voor groep 3, dan mag je in groep 2 blijven. Nadat ik dit las voelde het als een soort druk die weg viel, maar anderzijds wel de angst van gaat dit wel werken in de praktijk. De jonge kinderen krijgen nu meer tijd om zich rijp te maken voor groep 3. Om er voor te zorgen dat jonge kinderen een goede ontwikkeling doormaken is het van belang dat spel in hun aanbod goed en veelzijdig aangeboden wordt.

Het spel is de meest wezenlijke bezigheid van het veilige kind met een wereld die nog van alles kan blijken te zijn (Langeveld, 1972)

Dit is een vierde uitspraak die mijn opvatting over het belang van spel onderstreept, maar als het spel zo belangrijk is voor het jonge kind, waarom werk ik dan aan leerdoelen als we in de kring zitten? En is het spelen voor de kinderen een vrije keuze en zie ik het meer als ontspanningsmoment? Dergelijke vragen hebben er toe geleid dat ik vond dat het anders moest. Ik wil de hoek en niet de kring de meest belangrijke plek maken in de klas.

Werken met jonge kinderen vereist heel eigen competenties van de leerkracht. Je geeft de jonge kinderen les en begeleidt hun ontwikkeling. Om dat goed te doen moet je leren kijken en luisteren naar kinderen en je moet weten hoe ze op deze leeftijd leren en zich ontwikkelen. Dat maakt het kleuteronderwijs een vak apart. Je moet inspelen op de behoeften van het kind en dat vraagt om een speelse aanpak. Het leren door te spelen moet op een goede manier begeleid en gestimuleerd worden. (Brouwers, 2014). In dit begeleiden en stimuleren kan ik me als leerkracht nog verder ontwikkelen. Zoals ik net beschreef, maak ik maar weinig gebruik van de hoeken om kinderen zich verder te laten ontwikkelen.

Ik merk dat ik het uitdaging vind om het spelend leren op de juiste manier aan te bieden. Enerzijds wil ik aan de einddoelen¹ werken zodat de kleuters juiste bagage hebben om door te gaan naar groep 3, maar anderzijds wil ik ze ook de ruimte geven om zichzelf in hun eigen tempo te ontwikkelen. Voor mij voelt het nu alsof deze ruimte er niet is, omdat er alleen naar de tastbare resultaten gekeken wordt als het gaat over kwaliteit van kleuteronderwijs. Met tastbare resultaten bedoel ik uitslagen van CITO-toetsen. Twee keer per jaar nemen wij de toetsen Taal voor Kleuters en Rekenen voor

¹ SLO, Einddoelen jonge kind op gebied van Taal en Rekenen

kleuters af. Wanneer ik ga kijken naar de principes van OGW vertalen die zich op mijn school naar het analyseren van groepsplannen en aan de hand deze analyse nieuwe groepsplannen schrijven. Het uitgangspunt blijven echter de CITO scores en niet het welbevinden van de leerling. Welbevinden is volgens Laevers (2014) de belangrijkste voorwaarde om tot leren te komen. Het is de 'grond onder je voeten' zoals hij het noemt. Dus waarom wordt dit bij ons niet meegenomen bij het schrijven van de groepsplannen waarin je doelen stelt voor de kinderen voor het komende half jaar? Deze uitdaging ligt er naast mijn wens om de praktijk in de klas aan te pakken ook nog. Op die manier hoop ik er voor te zorgen dat er meer wordt gedacht vanuit de ontwikkeling van het kind en minder vanuit de doelen.

Naast dat kinderen zich spelenderwijs ontwikkelen, ontwikkelen jonge kinderen zich sprongsgewijs. Met sprongsgewijs wordt bedoeld dat het niet precies te voorspellen is welke stappen het kind gaat maken en wanneer. Ik vind het daarom waardevol om bij jonge kinderen te kijken waar de kansen liggen in spel. Spelen is voor hen de manier van leren en het ontdekken van de wereld en niet het maken van bijvoorbeeld een werkblad. Het toetsen via een werkblad geeft geen realistisch beeld van de ontwikkeling van het jonge kind. Wel oefen je daarmee de schoolse vaardigheden. (Brouwers, 2014, p. 468).

Hoe je op de juiste manier het spel inricht, zodat je kunt werken aan ontwikkeling van kinderen vind ik lastig. Daarnaast moet er ook een vertaalslag plaats vinden naar de principes van OGW, want ook in de kleutergroepen hebben wij een groepsplan taal en een groepsplan rekenen liggen. Uit onderzoek blijkt dat we een doel nodig hebben om de aandacht te kunnen richten (Van der Veen & Van der Wal, 2012, p. 151). Leerprocessen blijken succesvoller te lopen met een duidelijk doel voor ogen. Dit merk ik ook in mijn praktijk, ik bereid een kringactiviteit of een verplicht werkje voor vanuit een doel voor de kinderen. Dit doe ik echter nog niet in de hoeken, waar juist de kinderen de meeste tijd door brengen.

Wat ik daarom graag wil onderzoeken is hoe ik het opbrengstgericht werken kan verbinden aan het spelend leren van het jonge kind.

Ik wil hiermee beginnen in de huishoek. Een hoek waar iedere dag veel in gespeeld wordt en die ik door dit onderzoek wil gaan verrijken naar een krachtige speelleeromgeving waarin door spel de ontwikkeling wordt gestimuleerd.

De onderzoeksvraag

Op basis van bovenstaande aanleiding heb ik de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Hoe kan ik de principes van opbrengstgericht werken combineren met het spelend leren in groep 1/2, zodat er een krachtige speelleeromgeving ontstaat in de huishoek?

Deelvragen

Onderstaande deelvragen helpen mij om antwoord te kunnen geven op mijn onderzoeksvraag:

- Hoe wordt het belang van spelen in onderwijs aan het jonge kind momenteel vorm gegeven in onze kleutergroep?
- Welke vaardigheden heb ik nodig om jonge kinderen opbrengstgericht en spelenderwijs te laten ontwikkelen?
- Hoe vertalen de principes van OGW zich in het krachtige speelleeraanbod in de huishoek?

Doel van mijn onderzoek

Het doel van mijn onderzoek richt zich op het analyseren van de huidige situatie om vervolgens praktische handreikingen te bieden om mijn onderwijs te verbeteren op het gebied van opbrengstgericht werken in combinatie met het spelend leren. Dit onderzoek zorgt er voor dat ik kennis ontwikkel op het gebied van opbrengstgericht werken en spelend leren. Ik leer om deze

kennis te gebruiken in de praktijk, zodat ik waardevol onderwijs kan geven tijdens spelsituaties.
Tevens pas ik de leeromgeving aan, zodat er een krachtige speelleeromgeving ontstaat.
Vervolgens zal ik deze kennis en ervaringen delen met mijn collega's, zodat ook zij de meerwaarde van dit onderzoek kunnen ervaren.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader beschreven. Het theoretisch kader richt zich op relevantie theorieën voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag en de deelvragen. Als eerste richt ik mij op de principes van opbrengstgericht werken. Vervolgens beschrijf ik het theoretisch kader over spelend leren. Daarnaast ga ik in op de onderwijsvisie Ontwikkelingsgericht Onderwijs, een visie die meer past bij het spelend leren dat wij willen aanbieden.

Omdat ik mijn eigen praktijk wil verbeteren was het onder de loep nemen van de leerkrachtaardigheden een juist vervolgstap om vervolgens te gaan kijken naar de begeleiding die de leerkracht moet bieden om spelend leren op gang te brengen.

Opbrengstgericht werken

Opbrengstgericht werken is het systematisch werken en doelgericht werken aan het maximaliseren van de prestaties van de leerlingen. (Onderwijsverslag, 2008/2009)

Ofwel het bewust, cyclisch en systematisch werken met als doel de grootst mogelijke opbrengst.

Opbrengstgericht werken is erop gericht om de onderwijskwaliteit te verbeteren. De kern is dat leerkrachten hun onderwijs aanpassen aan de hand van meetbare resultaten. Dit start met een analyse van achterliggende oorzaken. Aan de hand van deze analyse wordt een actieplan opgesteld met meetbare doelen.

Opbrengstgericht werken is geen doel op zich. Het is een middel om de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten. Je sluit doelgericht en bewust aan bij wat het kind nodig heeft. Je weet hoe je de ontwikkeling het beste kunt stimuleren en kunt reflecteren op eigen handelen. Leerkrachten verzamelen gegevens uit het leerlingvolgsysteem en verwerken deze resultaten in een groepsplan.

Aan de hand van het groepsplan worden passende activiteiten aangeboden.

Het cyclische proces van opbrengstgericht werken kent de volgende fasen: het meten en analyseren van behaalde leerlingresultaten, het stellen van doelen op gebied van de leerlingresultaten, het uitvoeren van maatregelen om de resultaten te verbeteren en de evaluatie daarvan.

De onderwijsinspectie beoordeelt in hoeverre scholen opbrengstgericht werken aan de hand van vijf indicatoren:

1. De school gebruikt een samen hangend systeem van instrumenten en procedures voor het volgen van de prestaties en de ontwikkeling van de leerlingen
2. De leerkrachten volgen en analyseren de vorderingen van hun leerlingen systematisch
3. De school gaat de effecten van zorg na.
4. De school evalueert jaarlijks systematisch de kwaliteit van haar opbrengsten.
5. De school evalueert regelmatig het onderwijsleerproces.

Bij ons op school werken we sinds 2012 opbrengstgericht. Je ziet dit terug in het analyseren van de afgenomen toetsen. Deze analyses worden besproken met de intern begeleider. Vervolgens worden deze resultaten vertaald naar individuele en groepsdoelstellingen. Ik vind het belangrijk om je als leerkracht bewust te zijn van de betekenis van de resultaten. Het analyseren van resultaten en het evalueren van het daaropvolgende plan zijn belangrijk.

Spel in de ontwikkeling van het jonge kind

Wat is spel?

Diny van der Aalsvoort omschrijft spelen als volgt: *“Spelen is vrijwillig. Het gaat om niet-verplichtende bezigheden en de speler kiest deze zelf.”* (van der Aalsvoort, 2011)

Van Oers (2011) omschrijft spel als volgt: *“Spel is een vorm om op eigen manier motoriek, fantasie en sociale vaardigheden te oefenen, om deel te nemen aan activiteiten in de cultuur waarin het kind leeft en waarin het mag manipuleren met objecten.”*

Friedrich Fröbel (1782-1852) is een van de grondleggers van het onderwijs aan kleuters. Hij zag een duidelijk verschil tussen een kind jonger en ouder dan zes jaar.

Fröbel zegt: *“Een kleuter heeft heel andere kenmerken dan een schoolkind, namelijk een kleuter is intuïtief, egocentrisch, heeft een sterk emotionele beleving en behoefte aan gewoontes en routines”*.

Kohnstamm geeft aan dat er sprake is van spel als een activiteit voldoet aan de volgende vier kenmerken:

- Als een kind speelt wil het er niets mee bereiken, *het bezig zijn is het doel in zichzelf*.
- Bij het spelen is het kind *actief*.
- Een spelend kind *heeft plezier* in wat hij doet, hij speelt omdat en zolang hij er zin in heeft.
- Bij spelen is het kind *vrijwillig* bezig, het moet van binnenuit komen om het kind aan de gang te houden. (Kohnstamm, 1980)

Het is moeilijk om er een duidelijke definitie van spel te geven. Spel kent namelijk vele verschijningsvormen en het hoort bij ieder kind. Wel is het voor mij duidelijk dat het kind voorop moet staan en niet het doel.

In de media is steeds meer aandacht voor het belang van (vrij) spelen bij jonge kinderen. (Eimers, 2014) (Breur, 2015) (Goorhuis-Brouwer, 2015). Eimers benadrukt uitspraken van de Amerikaanse psycholoog Peter Gray. Gray (2014) gaat uit van het zelf oplossend leren van de kinderen. Ze leren zelf oplossingen bedenken, onderhandelen en emoties verwerken door middel van spel.

Kinderen hebben de tijd nodig om tot spelen te komen. (Eimers, 2014) Ze moeten spulletjes zoeken, bedenken waar hun spel over gaat en wie welke rol krijgt. Bij de een duurt dit langer dan bij de ander. Ze ontwikkelen zich en leren door activiteiten die hun interesse hebben en waarin ze samen met andere betrokken zijn. (Janssen-Vos, Spel en Ontwikkeling, 2009).

Ze zijn geïnteresseerd in de wereld om hen heen en in wat ‘grote mensen’ doen. Ze nemen het liefst deel aan deze wereld door deze wereld na te doen. Ze ‘spelen’ de echte wereld.

Tijdens de bestudering van theorie rond spel kom ik drie ontwikkelingspsychologen tegen. Dewey, Vygotsky en Piaget. Zij hebben alle drie een opvatting over spel en jonge kinderen. Ik geef hun opvattingen in de volgende tabel weer:

<u>John Dewey 1859 – 1952</u>	<u>Lev Vygotsky 1896 - 1934</u>	<u>Jean Piaget 1896 - 1980</u>
<u>Opvatting</u> Bij spelen vallen product en proces samen. Spel komt voort uit aangeboren impulsen, daardoor is er een onderzoekende en experimenterende houding waarmee de wereld wordt verkend.	<u>Opvatting</u> Spel is de voornaamste weg voor de psychologische ontwikkeling van het kind. Hij spreekt vrijwel altijd over rollenspel. Spel is voortvloeisel uit instinctieve drijfveer om sociaal contact te zoeken en te onderhouden en deel uit te maken van de sociaal-culturele wereld met anderen. Dit vormt de basis voor rollenspelactiviteiten.	<u>Opvatting</u> Spel ontwikkelt zich van <i>eenvoudig</i> naar <i>complex</i> , dit leidt tot inzichten in regels van het sociale leven. <i>Cognitieve aspecten</i> ; spel draagt bij aan ontwikkeling van vermogen de werkelijkheid te kennen, erover te redenen en te argumenteren. Spel als <i>socialisatieproces</i> ; ontwikkeling van egocentrisch tot sociale persoon.
<u>Ontwikkeling van spel</u> Early infancy tot +/- 2,5 jaar Later infancy tot +/- 6-7 jaar	<u>Ontwikkeling van spel</u> Spel is in de leeftijd van 3 tot 7-8 jaar de leidende activiteit. Leidend betekent hierin	<u>Ontwikkeling van spel</u> <i>Sensomotorische stadium</i> (eerste levensjaar) <i>Pre-operationele stadium</i> (tweede

	ontwikkelingsstimulering.	levensjaar) <i>Concreet operationele fase (rond 7 jaar)</i>
<u>Spel in het onderwijs</u> Actuele ervaring van het kind is het startpunt. Het echte leven staat centraal. Vanuit daar gaat het kind nieuwe ervaringen aan op weg naar persoonlijke ontwikkeling van kennis en vaardigheden.	<u>Spel in het onderwijs</u> Kern is betekenisvol nadoen van culturele activiteiten (rollenspel) waarbinnen ze uitgedaagd worden tot nieuwe handelingen, die ze met steun van medespelers of vanuit hun voorstelling van de situatie op eigen manier kunnen uitvoeren.	<u>Spel in het onderwijs</u> Elke vorm van kennis is een wisselwerking van mens en de omgeving. Kennis van het kind breidt uit doordat het bestaande structuren verandert en uitbreidt en daardoor beter in staat is de werkelijkheid te vergelijken., <i>Assimilatie</i> : het kind past reeds verworven structuren toe om dingen uit de werkelijkheid op te nemen <i>Accommodatie</i> : het kind verandert zijn structuren om rekening te houden met eigenschappen van de dingen

Tabel 1 Overzicht ontwikkelingspsychologen, Veltman, 2016

Alle drie de ontwikkelingspsychologen zien een ander startpunt als het gaat om spel. Dewey geeft aan dat het een aangeboren impuls is. Ik herken deze visie terug in het Ervaringsgericht onderwijs van Ferre Laevers waar de ervaring van het kind het belangrijkste is. Piaget en Vygotsky zijn het niet helemaal eens over hoe de verhoudingen precies liggen. Zelf denk ik dat, zoals Vygotsky stelt, het belang van de leerkracht of de omgeving van het kind een zeer belangrijke rol speelt. Zeker om het spel te doen leiden tot leren. Piaget gaat er vanuit dat de kinderen hierdoor zelf verantwoorde keuzes maken vanwege deze sturing van de omgeving en ziet het daarom als sociaal proces. De opvattingen van Vygotsky over het belang van rollenspel passen weer bij het Ontwikkelingsgericht onderwijs. Deze onderwijsvisie ga ik nu verder uitdiepen.

Ontwikkelingsgericht Onderwijs

Ontwikkelingsgericht onderwijs(OGO) gaat uit van de eigen ontwikkelingskracht van het kind om zich verder te ontwikkelen. Leerkracht en kind zijn gezamenlijk actief, werken samen naar de zone van naaste ontwikkeling. Eigen initiatief wordt gezien als voorwaarde om tot ontwikkeling te komen. De spelactiviteiten worden als leidende activiteiten gezien. Spel is de basis voor verdere ontwikkelings- en leerprocessen. Bea Pompert, (onderwijsontwikkelaar van OGO) maakt in haar artikel 'Het moet

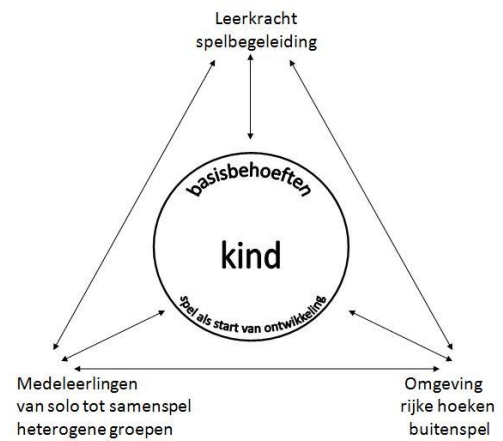
	Opbrengstgericht werken	Basisontwikkeling
Stap 1	Gegevens verzamelen en interpreteren	Oriënteren en verkennen
Stap 2	Doelen formuleren	Doelen verbinden aan activiteiten en groepjes leerlingen
Stap 3	Aanbod en didactiek bepalen	Verdiepen, verbinden en toevoegen
Stap 4	Plan uitvoeren, evalueren en bijstellen	Reflecteren, evalueren en vervolgaanbod bepalen

een beetje meer zijn' (HJK, december 2012) duidelijk hoe je met basisontwikkeling voor alle kinderen optimale kansen kan creëren voor de beste resultaten. Ze vergelijkt daarmee de stappen van OGW met de fasen binnen basisontwikkeling.

In de tabel is de overlap duidelijk te zien. Pompert (2012) maakt duidelijk dat de

leerkracht er toe doet. De leerkracht is van belang om activiteiten te ontwerpen die de kinderen aanspreken en die passen bij de doelen. Van de kinderen is een betrokken deelname nodig. Deze betrokkenheid wordt bereikt door aan te sluiten bij de behoefte en niveau van de kinderen.

Figuur 1 (van der Aalsvoort, p. 96) geeft weer hoe spel als centrale activiteit gezien kan worden in de klas. Het komt uit op de basisbehoeften (Stevens 1997) van het kind, waarbij spel als start van ontwikkeling wordt genomen. Wanneer je voldoet aan de basisbehoeften staat het kind voorop, in plaats van het doel. En zoals Stevens zegt, kan een kind pas tot ontwikkeling komen als wordt voldaan aan de basisbehoeften.

Figuur 1 Relatie tussen kind, spel en wereld

Leerkrachtvaardigheden

Dat spel belangrijk is in de ontwikkeling van het jonge kind is duidelijk. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Marzano (2007) dat de leerkracht de belangrijkste factor is die invloed heeft op de leerling (Pameijer, Van Beukering & De Lange, 2009, p. 23) Maar welke vaardigheden heeft de leerkracht daar voor nodig?

Wanneer we gaan kijken naar de competenties die een kleuterleerkracht moet bezitten, dan wordt dit uitgebreid beschreven in "Van spelen tot serious gaming" (Aalsvoort, 2011). Naast van Aalsvoort heeft Aleid Beets-Kessens een competentieprofiel Specialist Jonge Kind (Beets-Kessens A. , Competentieprofiel Specialist Jonge Kind master SEN, juli 2010) opgesteld. Beide competentieprofielen neem ik mee in mijn onderzoek.

Interpersoonlijk competent

Als leerkracht is het belangrijk dat ik goed luister naar de kinderen en met kinderen in gesprek ga. Dat houdt in dat ik echt beschikbaar moet zijn en open sta voor wat het kind te zeggen heeft (Delfos, 2001). Op deze manier leer je de belevingswereld van het kind begrijpen en vindt er een afstemming plaats tussen leraar en kind. Door middel van verbale en non-verbale communicatie worden kinderen uitgenodigd om mee te doen en samen te werken. Aan de andere kant wordt ook uitgesproken wat er van hen verwacht wordt in hun gedrag en leren. Hierdoor wordt het samenwerkend spelen en leren bevorderd.

Pedagogisch competent

Als leerkracht moet ik zorgen voor een veilige omgeving en daarom moet ik oog hebben voor de basisbehoeften (relatie, autonomie en competentie door Stevens) van kinderen.

Naast het aansluiten bij de basisbehoeften is het ook belangrijk om aan te sluiten bij de ontwikkelingspsychologische kenmerken en te zorgen voor een optimale betrokkenheid. Om er voor te zorgen dat spelen ook ontwikkelen is, moet je als leerkracht zicht hebben op de ontwikkeling van jonge kinderen. Deze ontwikkelingsleerlijnen zijn te vinden in bijvoorbeeld het leerlingvolgsysteem KIIJK, dat wij op school hanteren. Daarnaast moet de leerkracht er voor zorgen dat de kinderen:

- zich welkom voelen, dat ze zich gewaardeerd voelen.
- uitgedaagd worden om initiatieven te nemen
- gestimuleerd worden in het ontwikkelen van hun vermogens
- op een respectvolle manier met elkaar omgaan
- uitgedaagd worden verantwoordelijkheid te nemen voor elkaar (Beets-Kessens, 2010)

Didactisch competent

Als leerkracht moet ik een krachtige leeromgeving bieden waarin kinderen veel nieuwe ervaringen op kunnen doen. De keuze van het thema en de inrichting van de klas hebben hierop grote invloed. De leerkracht moet doordacht handelen op basis van de speciale leerbehoeften van elk kind. Ook kennis en vaardigheid in het systematisch observeren en volgen van de ontwikkeling door middel van toetsen is daarbij belangrijk. Ook Beets-Kessens spreekt zich hier uit over de mindere betrouwbaarheid van toetsen op deze leeftijd.

Een didactisch competente leerkracht ontwerpt een krachtige speel- en leeromgeving in haar klas en in haar lessen.

Organisatorisch competent

Als leerkracht moet ik zorg dragen voor het soepele verloop van de speeltijd in de groep. Klassenmanagement is hierbij een groot onderdeel. Hierbij is het visueel maken van de gemaakte afspraken zinvol. Wat betreft het maken van planningen is het gebruik van een planbord handig. Op die manier krijgen de kinderen ook een stukje verantwoordelijkheid voor hun eigen keuze. En het geeft een overzicht van de mogelijkheden. Bij het inrichten van het klaslokaal worden er bewuste keuzes gemaakt ten aanzien van het kind. Door het materiaal een vaste en zichtbare plek te geven, kunnen de kinderen het makkelijker pakken. Het is belangrijk dat deze organisatie is afgestemd op de behoeften van de kinderen in de groep, zodat het de kinderen uitnodigt tot leren.

Omgang met collega's

Als leerkracht ben ik samen met mijn collega's verantwoordelijk voor het onderwijs op onze school. Samenwerking en afstemming op dit gebied is daarom essentieel. Door elkaar te helpen bevordert dit de continuering van het pedagogische en didactisch aanbod.

Samenwerking met omgeving

Als leerkracht moet ik op een adequate manier samenwerken met ouders en andere betrokkenen. Uitwisselen van informatie tussen deze partijen zorgt voor eenzijdig beeld over het kind. Goede contacten onderhouden met de ouders en andere instellingen die met het kind gemoeid zijn is daarvoor een voorwaarde.

Competent in reflectie en ontwikkeling

Ik kan veel leren door op mijn eigen handelen te reflecteren. Dit kan ik doen door de competenties te analyseren, door mezelf verder te professionaliseren en door deel te nemen aan intervisie. Hierdoor ben ik mij voortdurend bewust van mijn handelen en stel bij wanneer nodig.

Aleid Beets-Kessens, specialist jonge kind, beschrijft in haar artikel 'Investeren in spel en spelen' de volgende aspecten als het gaat om leerkrachtvaardigheden voor opbrengstgericht spelen.

Opbrengstgericht spelen vraagt van de leerkracht;

- *Ruimte geven aan kinderen*
- *Inzicht in de ontwikkeling van het kind*
- *Inzicht in de ontwikkeling van spelen*
- *Inzicht in de ontwikkeling en manieren van leren*
- *Kunnen observeren*
- *Het zien van de mogelijkheden met materialen*
- *Creativiteit en fantasie om handelingsgericht af te stemmen op de talenten, belangstelling en begeleidings- en onderwijsbehoeften ('speelbehoeften') van het kind.*

Leerkrachtkenmerken opbrengstgericht spelen (Beets-Kessens, mei 2013)

Naast de leerkrachtvaardigheden is ook een krachtige leeromgeving van belang. Een goede speelhoek is een duidelijke, afgebakende hoek met een duidelijke functie. In een goede hoek is ruimte om te experimenteren en hierin zijn uitdagende en afwisselende materialen aanwezig om te werken aan meerdere doelen op niveau (Janssen-Vos, 2005).

Observeren en begeleiden

Naast het bezitten van een aantal competenties en kennis over de ontwikkeling van het jonge kind moet je als leerkracht ook goed kunnen observeren en begeleiden.

Het observeren is het kijken naar de kinderen, zodat je daarop je didactisch handelen op kunt afstemmen. Hirsh-Pasek en Golinkoff (2008) spreken ook wel van Play=Learning. Wat betekent dat het observeren van kinderen in hun spel van belang is om de ontwikkeling te volgen en op basis daarvan, waar nodig, het kind daarin te begeleiden.

Doordat ik in mijn onderzoek mijn eigen handelen ook wil verbeteren en observeren een vaardigheid is die bijdraagt aan de didactische competentie van de leerkracht, heb ik me verdiept in het observeren. Nadat je door te observeren de informatie over het kind in beeld hebt, kun je daarop je begeleiding aanpassen. Terug naar het begeleiden van spel. Het doel van spelbegeleiding is dat kinderen uit zichzelf beter gaan spelen. Als spelbegeleider kun je via spel en spelen kinderen helpen hun wereld te verrijken. (Van Doorn en Van Loo, 2011) (van der Aalsvoort, 2011, p. 259).

Er zijn drie soorten begeleid spel, die zich onderscheiden door de intensiteit van de begeleiding, begeleidingstechnieken en de activiteit van de begeleider. Luc Koning heeft hiervoor verschillende lijsten en aandachtspunten opgesteld. In onderstaande bijlagen zijn deze uitgewerkt.

Bijlage 1: Uitwerking soorten begeleid spel door Luc Koning, 1984

Bijlage 2: Begeleidingstechnieken tijdens spelbegeleiding door Luc Koning, 1984

Conclusie:

Jonge kinderen hebben over het algemeen als zij spelen geen verder liggend doel voor ogen dan: 'vadertje en moedertje spelen'. Kortom spel en spelen is hun doel.

De leerkracht heeft wel specifieke doelen voor ogen met het spel van jonge kinderen. (Aalsvoort, p. 98, 2011). Deze uitspraak geeft voor mij de kern van mijn onderzoek weer. Ik wil onderzoeken hoe ik de wil van spelen van jonge kinderen (spelend leren) kan combineren met het werken vanuit doelen volgens het principe van OGW. Wat in mijn ogen betekent opbrengstgericht spelen. Ik wil het belang van de leerkracht met de juiste competenties hierbij ook betrekken.

Koppeling opbrengstgericht werken en het spelende kind:

Wanneer ik bovenstaande theorie met elkaar verbind, om zo opbrengstgericht werken met het spelen leren te combineren, ziet de praktijk er als volgt uit. Hierbij ga ik uit van de vergelijking die Bea Pompert is gestart.

	Opbrengstgericht werken	Basisontwikkeling	Praktijk
Stap 1	Gegevens verzamelen en interpreteren	Oriënteren en verkennen	Observeren aan de hand van observatielijsten
Stap 2	Doelen formuleren	Doelen verbinden aan activiteiten en groepjes leerlingen	Doelen beschrijven en creëren van rijke leeromgeving
Stap 3	Aanbod en didactiek bepalen	Verdiepen, verbinden en toevoegen	Begeleidingstechnieken toepassen tijdens speelwerktijd
Stap 4	Plan uitvoeren, evalueren en bijstellen	Reflecteren, evalueren en vervolgaanbod bepalen.	Vorderingen waarnemen en observeren, handelen hierop bijstellen.

Tabel 2 OGW in combinatie met OGO en de praktijk, Veltman, 2016

Door op de juiste manier te observeren en te begeleiden kan het spel naar een ander niveau worden gebracht en op die manier bijdragen aan de ontwikkeling van het jonge kind.

Het inzetten van gerichte observatielijsten naar de betrokkenheid van het kind en vervolgens de juiste begeleidingstechnieken is daarvoor essentieel. Door het uitwerken van bovenstaand schema

wordt mij meer duidelijk dat het spelend leren en het opbrengstgericht werken te combineren valt. Op die manier wordt het niet meer opbrengstgericht werken maar “opbrengstgericht spelen”, waarbij de doelen van het jonge kind(SLO) worden aangeboden en ontwikkeld in de hoeken. Ik ga me in dit onderzoek richten op het rollenspel in de huishoek. Vygotsky benadrukt hier het belang van het sociale aspect, ofwel het belang van de leerkracht.

*Spel verdient een belangrijke plek in de
onderbouw van het basisonderwijs!*

Hoofdstuk 3 Methodologie

In dit hoofdstuk beschrijf ik welke onderzoeksstrategie ik toepas en welke instrumenten ik gebruik. Hierbij sta ik stil bij de kenmerken van het praktijkonderzoek, maar ook bij hoe ik de kwaliteit en ethiek waarborg gedurende het onderzoek.

Doel van het onderzoek

Het doel van mijn onderzoek richt zich op het analyseren van de huidige situatie op het gebied van spelenderwijs leren om vervolgens praktische handreikingen te bieden om het onderwijs te verbeteren op het gebied van opbrengstgericht werken in combinatie met spelend leren.

Dit onderzoek zorgt er voor dat ik kennis ontwikkeling op het gebied van opbrengstgericht spelen en het begeleiden hiervan. Vervolgens zal ik deze kennis en ervaringen delen met mijn collega's in de onderbouw, zodat ook zij de meerwaarde van dit onderzoek kunnen ervaren.

Onderzoeksparadigma

Mijn onderzoek vindt plaats binnen het kritisch-emancipatorisch paradigma. Binnen dit paradigma wordt er kritisch gekeken naar de maatschappij en eigen onderzoeksresultaten. Het doel is het blootleggen van machtsstructuren en daarmee de weg vrij te maken om emancipatie van de minderheden te bevorderen. (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011) Dit is iets wat ik ga doen door mijn eigen onderzoeksresultaten te reflecteren om zo de vervolgstappen te bepalen. Volgens de visie van Habermas (1972) is kennis nooit objectief, maar altijd het resultaat van de ideologische belangen van de dominante groep. Kennis is altijd een weergave van de inzichten en belangen van de dominante groep. Kennis berust hierin niet alleen op feiten, maar vooral ook op meningen. Door in mijn onderzoek ook mijn collega's te betrekken geef ik hen ook een stem. In mijn onderzoek maak ik gebruik van onderzoeksvormen die de deelnemers helpen om hun mening te articuleren (*voicing*).

Een ander belangrijk aspect van dit paradigma is het belang van kritische reflectie. Kritische reflectie beïnvloedt niet alleen de kennisbasis van de onderwijspraktijk, maar ook de centrale waarden ervan en de principes waarop deze is gefundeerd. Het triple-loop leren komt daarbij ook om de hoek kijken. Dit richt zich op het kritisch kijken en het opgang brengen van vernieuwingsprocessen. (School aan zet, Hoeberichts & van Dijk, 2013-2014)

Onderzoeksstrategie

Binnen dit onderzoek is de onderzoeksstrategie van 'actieonderzoek' van toepassing. Het actieonderzoek is geschikt voor professionals die de eigen beroepspraktijk willen onderzoeken met het doel deze actief te verbeteren of te vernieuwen (Schuman, 2009). Omdat het doel van mijn onderzoek het analyseren en verbeteren van mijn praktijk is, past de strategie van 'actieonderzoek' hier goed bij.

Door het uitvoeren van dit onderzoek wil ik de kwaliteit van mijn eigen handelen verbeteren, zodat ik op een betere manier mijn onderwijs kan inrichten. Zoals Ponte (2006) ook beschrijft, niet omdat een actieonderzoek leuk is, maar omdat ik me verantwoordelijk voel voor de kwaliteit van mijn onderwijs.

Een actieonderzoek bestaat uit twee delen (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011). Het onderzoeksdeel is begonnen door het schrijven van het onderzoeksvoorstel. Waarbij ik de eerste verkenning op het onderwerp heb gedaan en keuzes heb gemaakt in het theoretisch kader. Het handelingsdeel bestaat uit alle interventies en activiteiten die ik onderneem om de praktijk te veranderen en te verbeteren.

Deelnemers van het onderzoek

Het doel van mijn onderzoek is om het “opbrengstgericht spelen” in mijn groep te verbeteren. Bij dit onderzoek ben ik *deelnemer* en *onderzoeksleider*. Daarnaast werk ik nauw samen met mijn duo-collega, omdat ik zelf maar één dag in de week voor de groep sta.

Ik ga eerst de huidige situatie analyseren, waarvoor ik gebruik maak van de input van mijn naaste *onderbouwcollega's*. Wanneer ik tot verbeteracties kom die ik ga uitvoeren in de groep richt ik mij op het spel in de *huishoek* waarin wordt gewerkt door kinderen van verschillende leeftijden.

Dataverzameling en onderzoeksmethoden

Tijdens mijn onderzoek verzamel ik data door gebruik te maken van verschillende onderzoeksmethodes. Met behulp van deze data beantwoord ik mijn deelvragen en uiteindelijk mijn onderzoeksvraag.

Deelvraag 1: Hoe wordt het belang van spelen in onderwijs aan het jonge kind momenteel vorm gegeven in onze kleutergroep?

Onderzoeksmethodes: Literatuurstudie, interview, vragenlijst

Hierin wil ik me niet alleen richten op wat de literatuur beschrijft over het belang van spel, maar ook op de visie van de school en mijn collega's.

Ook ga ik met de collega's in gesprek om de beginsituatie te bepalen en vanuit daar bespreken wat de gewenste situatie zou zijn. Om een basis te hebben voor het gesprek laat ik de collega's eerst een vragenlijst invullen.

Deelvraag 2: Welke vaardigheden heb ik nodig om jonge kinderen opbrengstgericht en spelenderwijs te laten ontwikkelen?

Onderzoeksmethodes: Observeren, literatuurstudie

Op school werken we opbrengstgericht, door te observeren ga ik bekijken hoe er nu les wordt gegeven. En daarnaast ga ik de theorie bestuderen wat betreft leerkrachtvaardigheden om opbrengstgericht spelen het beste vorm te geven.

Deelvraag 3: Hoe vertalen de principes van OGW zich in het krachtige speelleeraanbod in de huishoek?

Onderzoeksmethodes: Observeren, interview

Het observeren van het spel in de huishoek levert mij data op over de mate van opbrengstgericht spelen. Door het in gesprek gaan met mijn collega's en het kritisch kijken naar de verbeteracties kan ik bepalen in welke mate de principes van OGW terug te zien zijn in mijn praktijk. Vervolgens ga ik het aanbod in de huishoek aanpassen naar een krachtige speelleeromgeving die uitlokt tot spelend leren.

Wanneer ik antwoord heb op mijn deelvragen kan ik in combinatie met uitgevoerde literatuurstudie een antwoord geven op mijn onderzoeksvraag:

Hoe kan ik de principes van opbrengstgericht werken combineren met het spelend leren in groep 1/2, zodat er een krachtige speelleeromgeving ontstaat in de huishoek?

Werkplan en tijdsplanning

Onderzoek heeft altijd een goede tijdsplanning. (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011) Een werkplan en tijdsplanning zorgt ervoor dat ik planmatig en doelgericht toe werk naar het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag.

Gedurende een periode van vijf weken ga ik verschillende keren een spelobservatie uitvoeren in de huishoek. Tijdens deze periode worden vier kinderen geobserveerd en bevraagd. Daarnaast wordt ook het leerkrachtgedrag geobserveerd en gedocumenteerd aan de hand van de begeleidingstechnieken van Luc Koning.

In de [bijlage 3](#) werk ik mijn werkplan en tijdsplanning verder uit.

Kwaliteit van het onderzoek

Betrouwbaarheid, triangulatie en validiteit

Of een onderzoek waardevol is, hangt af van de betrouwbaarheid. Dit wil zeggen dat ik moet zorgen om zoveel mogelijk feitelijke informatie te verwerken en kritisch te kijken naar iedere fase van het onderzoek.

Een actieonderzoek is contextgebonden en dat het de interpretaties van de deelnemers zijn op deze context. Deze context is in dit geval een reguliere basisschool. Dat wil niet zeggen dat de uitkomsten van dit onderzoek niet relevant kan zijn voor anderen. Om de betrouwbaarheid te waarborgen is een goede reflectie op het verloop van het onderzoek belangrijk. Ik moet mij bewust zijn van mijn eigen interpretatie van de praktijksituatie. Om er voor te zorgen dat mijn observaties betrouwbaar zijn, zal ik alles letterlijk beschrijven zoals gezegd of gebeurd.

Om te zorgen voor de juiste validiteit bekijk ik bewust welke onderzoeksmethode ik inzet. Voor de input van de vragenlijst en het interview maak ik gebruik van voorgaande onderzoeken. (Van Oers, 2013) & (Opbrengstgericht werken bij kleuters, februari 2013)

Ethiek

Naast de validiteit en betrouwbaarheid heb ik ook te maken met ethische aspecten bij het uitvoeren van een actieonderzoek. In mijn onderzoek werk ik samen met verschillende partijen, namelijk mijn collega's maar ook met de kinderen in de klas. Het is van belang dat mijn handelingen zuiver en transparant zijn. Hiermee bedoel ik dat ik me niet laat leiden door persoonlijke voorkeuren. Tijdens het uitvoeren van onderzoek zal ik bij iedere fase mijn critical friends betrekken, zodat zij met mij mee kijken of het proces nog zuiver verloopt. Zij kijken met een andere blik naar mijn onderzoek omdat zij er zelf niet aan deelnemen. Op die manier zorg ik voor transparantie.

Naast dat mijn handelen zuiver moet zijn, is integriteit een andere noodzakelijke kwaliteit van de onderzoeker (Pring, 2000). De integriteit richt zich op de eigenschappen en het karakter van mij als onderzoeker. Ik moet er voor zorgen dat ik betrouwbaar om ga met informatie, zodat ik de privacy waarborg van de deelnemers aan mijn onderzoek. Dit betekent dat ik de kinderen en mijn collega's niet bij hun eigen naam. Deze ethische aspecten van het onderzoek dagen mij, de onderzoeker, uit tot reflectie. Het kritisch nadenken over het onderzoeksproces. Deze kritische reflectie is terug te lezen in hoofdstuk 6.

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk werk ik de relevante data die ik tijdens het onderzoek heb verzameld. Mijn startpunt is het beschrijven van de beginsituatie geweest, van daaruit licht ik toe welke interventies ik heb gedaan en welke vervolgstappen daaruit voort zijn gekomen.

Vaststellen beginsituatie

Om de beginsituatie vast te stellen heb ik een vragenlijst en een interview afgenomen bij mijn duo-partner. In de uitwerking spreek ik over 'leerkracht A' en 'leerkracht B'. Waarbij 'leerkracht A' de antwoorden van mijn duo-collega weergeven en 'leerkracht B' mijn eigen antwoorden.

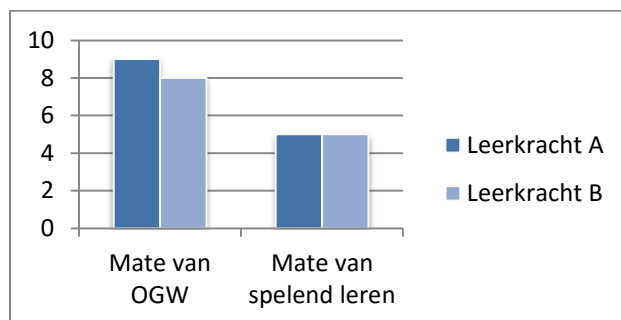
De vragen en stellingen zijn gericht op verschillende aspecten. Allereerst een aantal open vragen over de mate van OGW en de mate van spelend leren. Het tweede deel richt zich op de praktijk waarbij de collega's door middel van gesloten vragen bevraagd worden op vier onderdelen van het kleuteronderwijs, namelijk OGW, spelend leren, leerkrachtvaardigheden, vormgeven van het aanbod.

De uitwerking van deze vragenlijst en het interview is te vinden in [bijlage 4](#).

Conclusie vragenlijst – deel 1

Vanuit de open vragen hebben de reacties een goed beeld geschetst van de situatie zoals hij nu is. Beiden geven aan dat de inbreng van de kinderen weinig tot niet benut wordt. Evenals het spel element dat te weinig wordt ingezet in de ontwikkeling van spelend leren.

Score voor OGW en spelend leren

Op dit moment wordt er programmagericht gericht en volgens de principes van OGW gewerkt. Beiden geven wel aan dat ze spel belangrijk vinden, en zoeken naar mogelijkheden om deze onderwijsmanieren te combineren.

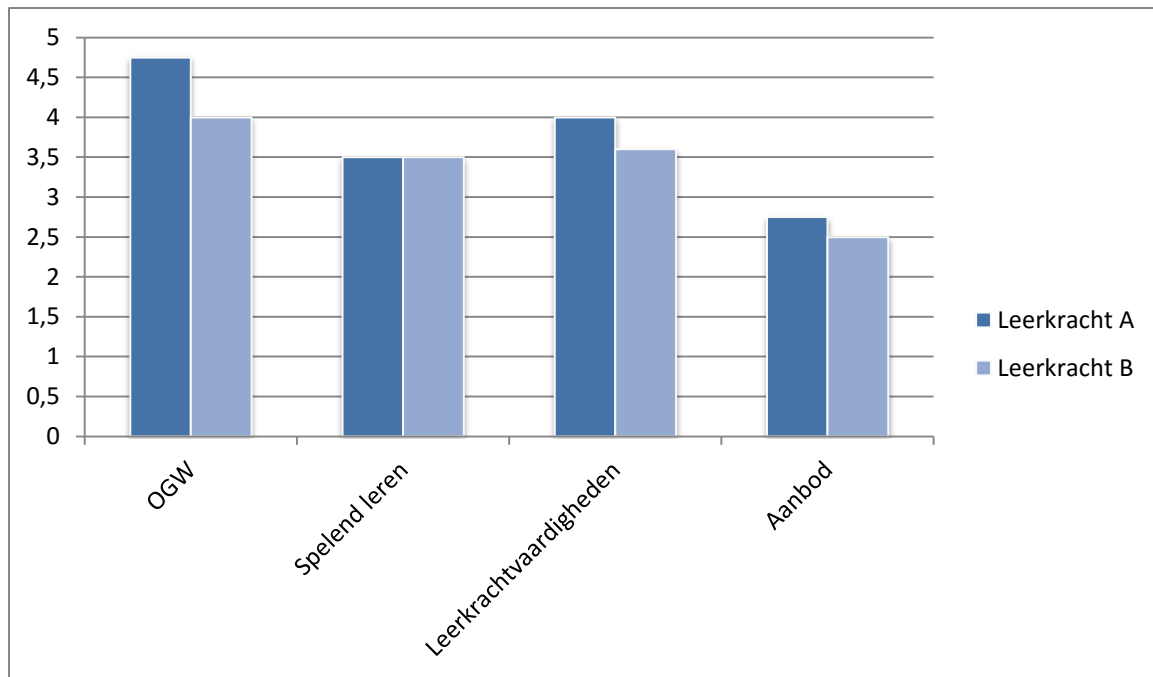
Conclusie vragenlijst - deel 2

De antwoorden op de gesloten vragen geven een goed beeld van de praktijk op dit moment. Beide geven aan dat ze zichzelf nog willen ontwikkelen op het gebied van meespelen en het geven van spelsuggesties.

In onderstaande grafiek is de gemiddelde score opgenomen per onderdeel van de vragenlijst. De scores die de leerkracht kon geven waren als volgt verdeeld:

Helemaal eens = 5, eens = 4, neutraal = 3, oneens = 2, helemaal oneens = 1.

In de vragenlijst kwamen de volgende onderdelen aanbod: OGW, spelend leren, leerkrachtgedrag en het vormgeven van het aanbod.

Figuur 2 Grafieken analyse gesloten vragen

De grafiek geeft weer dat de beide leerkrachten het eens zijn met de stellingen over OGW, of wel dat zij dit herkennen in hun praktijk.

Het spelend leren krijgt een gemiddelde score van beide leerkrachten. De gemiddelde score komt voort uit een lage score (2 en 1) voor het spelenderwijs leren, daar tegenover staat een hoge score (5 en 5) voor kennen het van het belang van spel. Het geven van spelsuggesties krijgt een gemiddelde score (3 en 3). Op de vraag of de kinderen spelen in de klas wordt positief geantwoord (4 en 5). Wat betreft de leerkrachtvaardigheden wordt aangegeven dat de leerkrachten op de hoogte zijn van de doelen en ontwikkelingslijnen (5 en 5). Een lagere score wordt gegeven voor het combineren van OGW met spel en doelen stellen aan de hand van observaties (3 en 2).

Op de stellingen met betrekking tot het vormgeven van het aanbod wordt het laagst gescoord. Deze lagere score komt tot stand doordat wordt aangegeven dat het aanbod nog niet spelenderwijs is en dat de hoeken niet zijn afgestemd op doelen.

Conclusie interview

In het gesprek dat ik met de leerkracht heb gehad werden de gegeven antwoorden toegelicht. De vraag naar meer ruimte voor spel werd in het gesprek benadrukt. Mijn collega gaf aan dat ze graag meer vanuit het kind en vanuit spel wil werken, maar dit niet altijd lukt. Enerzijds omdat de groepsplannen en de methode er liggen en anderzijds omdat ze het lastig vindt om los te laten. Ik herken dit gevoel en ervaar hetzelfde probleem.

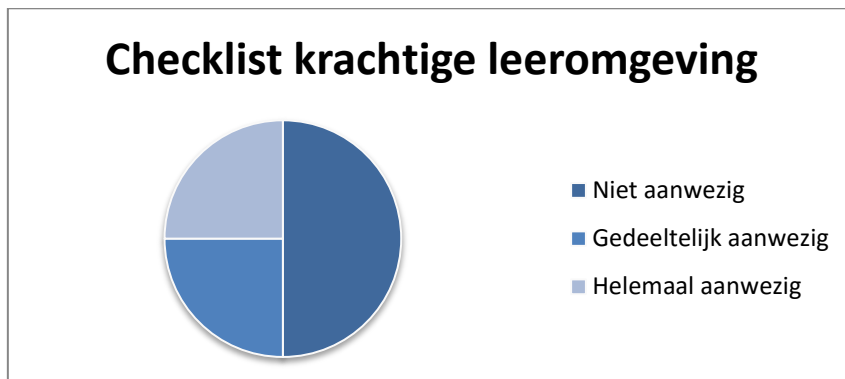
Ik heb door het afnemen van deze vragenlijst een goed startpunt voor mijn onderzoek.

Nu de beginsituatie helder is, kan ik verder gaan met de interventies in de klas. Deze interventies richten zich op de leerkrachtvaardigheden en het observeren en begeleiden van spel aan de hand van de theorie beschreven in hoofdstuk 2.

Interventies in de klas

De interventies in de klas richten zich op mijn houding en die van mijn duo-collega en op het creëren van een krachtige leeromgeving. Deze houding en krachtige leeromgeving heb ik theoretisch onderzocht in hoofdstuk 2.

Om te bepalen hoe de krachtige leeromgeving aan de start van het onderzoek is, heb ik gebruik gemaakt van de checklist speelleeromgeving die ik heb samengesteld uit criteria beschreven door Janssen-Vos in Basisontwikkeling (2008). De ingevulde checklist is te vinden in [bijlage 5](#).

Figuur 3 Beginsituatie krachtige leeromgeving

Bij het invullen van de checklist voor de huishoek in de groep kwam ik er achter dat de hoek aan een heleboel punten niet voldoet of nog te weinig voldoet. De huishoek is nu heel algemeen ingericht met wat kopjes en pannetjes etc. om de meest basale dingen uit de 'keuken' na te spelen.

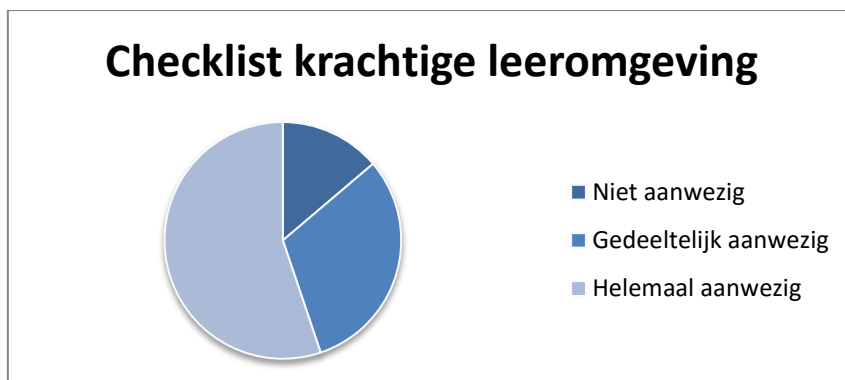
Inrichten krachtige leeromgeving

Ik heb aan de hand van deze checklist de huishoek aangepast. Ook heb ik verdere theorie gezocht over het inrichten van de spelhoek in de klas. Vanuit de benadering van Reggio Emilia wordt geschreven dat een hoek niet alleen spreekt door functionaliteit (wat doen de kinderen) maar ook door esthetiek (schoonheid en harmonie). Een hoek die er mooi en verzorgd uit ziet, nodigt eerder uit tot spel dan een kale hoek. (Brouwers, 2014)

Laevers (2003) zegt over een hoek in de klas het volgende;

“Een hoek is een duidelijk herkenbare zone die wordt gereserveerd voor een bepaald type activiteiten en waarbij het nodige materiaal direct toegankelijk is voor kinderen.”

Daarnaast heb ik opgezocht wat de 'standaarduitrusting' is van de huishoek volgens Helma Brouwers. Een overzicht van de aanpassingen is te lezen in [bijlage 6](#).

Figuur 4 Eindobservatie krachtige leeromgeving

Conclusie aanpassingen krachtige leeromgeving

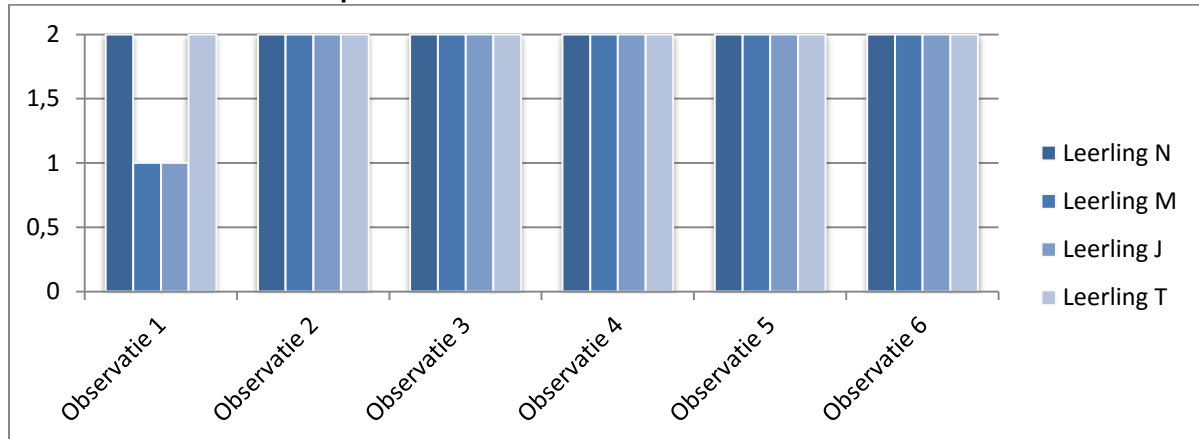
Door de aanpassingen die ik heb gedaan is een duidelijk verschil te zien in de checklist. Meerdere aspecten zijn nu 'helemaal aanwezig' en er zijn minder aspecten 'niet aanwezig'.

Opbrengsten plan van aanpak

Na het aanpassen van de inrichting van de huishoek heb ik het spel in de huishoek geobserveerd. Dit heb ik gedaan aan de hand van diverse observaties in de huishoek. De data richten zich op de volgende aspecten;

- Hoe ervaren de kinderen het spel?
- Kan het kind zelf de opbrengsten van het spel benoemen?
- Kan de leerkracht de opbrengsten van het spel benoemen?
- Heeft de leerkracht spelbegeleiding geboden?

Hoe ervaren kinderen het spel?

De verticale as geeft aan;

0 = ik vond het niet leuk,

1 = ik vond het een beetje leuk,

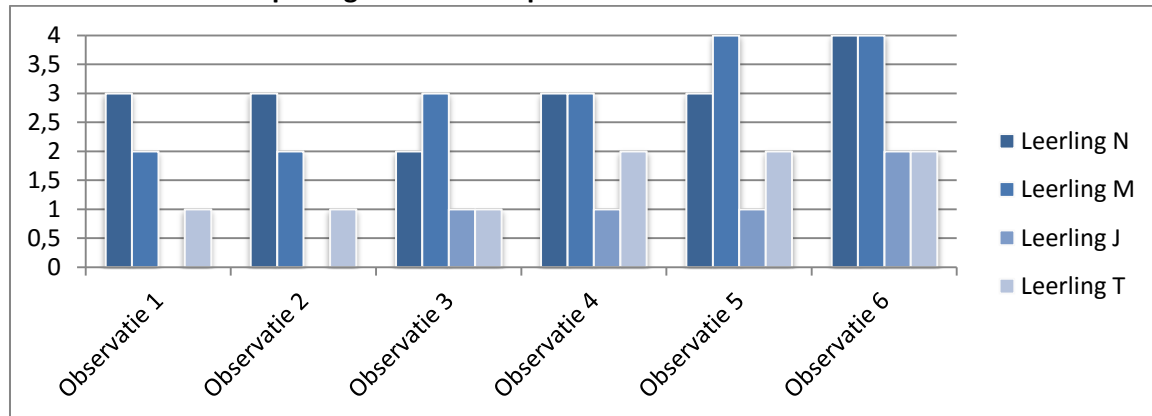
2 = ik vond het leuk.

De horizontale as geeft het aantal observatiemomenten weer.

Analyse

Uit de grafiek blijkt dat alle kinderen aan het einde van de onderzoeksperiode plezier hebben in het spelen in de huishoek. Op het observatieblad is door twee leerlingen een van de eerste keren aangegeven dat ze het een beetje leuk vonden. Er is bij alle kinderen een stijgende of constante lijn te zien.

Kan het kind zelf de opbrengsten van het spel benoemen?

De verticale as geeft aan

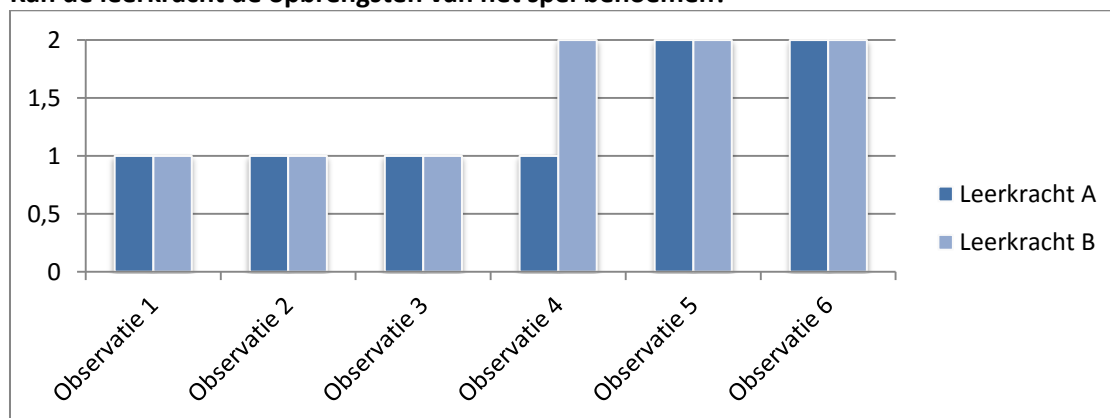
- 0 = lln. kan niets benoemen wat het geleerd had,
- 1 = lln. benoemt een ding dat hij/zij gedaan heeft,
- 2 = lln. benoemt enkele dingen die het gedaan heeft,
- 3 = lln. benoemt enkele dingen die het geleerd heeft,
- 4 = lln. weet exacte leermomenten aan te geven.

De horizontale as geeft het aantal observatiemomenten weer.

Analyse

Uit de grafiek is af te lezen dat het benoemen van de opbrengsten door de kinderen niet iedereen lukt. Eén kind kan vanaf het begin van de onderzoeksperiode benoemen wat het geleerd heeft. Voor drie van de vier leerlingen is er een stijgende lijn te zien, wat betekent dat zij vaardiger zijn geworden in het benoemen van de opbrengsten van hun spel.

Kan de leerkracht de opbrengsten van het spel benoemen?

De verticale as geeft aan:

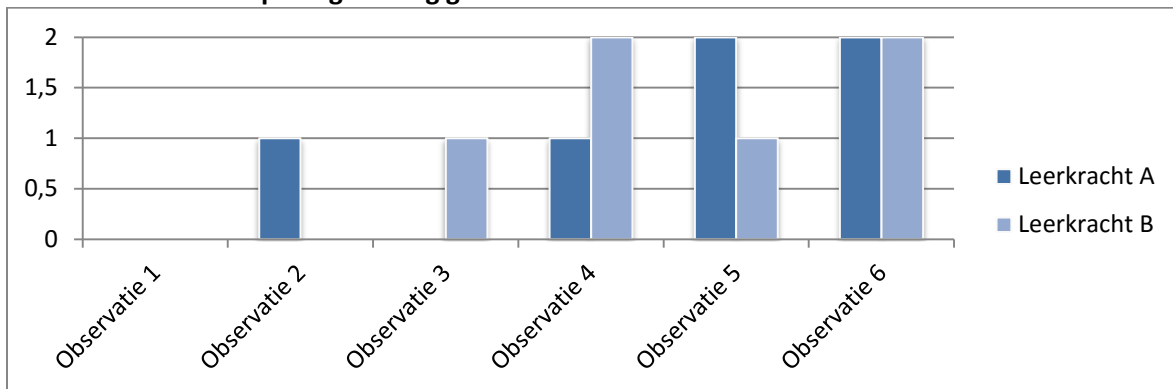
- 0 = lkr. kan geen opbrengsten benoemen.
- 1 = lkr. kan enkele opbrengsten benoemen.
- 2 = lkr. kan specifieke opbrengsten benoemen gerelateerd aan de doelen van KIIK.

De horizontale as geeft het aantal observatiemomenten weer.

Analyse:

In de grafiek is een stijgende lijn te zien. Beide leerkrachten hebben zich ontwikkeld in het benoemen van de opbrengsten van het spel. Waarbij wel wordt aan gegeven op het observatieblad dat dit nog veelal de eigen doelen zijn. Het is vast te stellen dat aan het einde van de onderzoeksperiode iedere leerkracht de opbrengsten van het spel kan benoemen en dus opbrengstgericht spel heeft geboden.

Heeft de leerkracht spelbegeleiding geboden?

De verticale as geeft aan:

0 = lkr. heeft geen spelbegeleiding geboden.

1 = lkr. heeft spelbegeleiding geboden, zonder effect.

2 = lkr. heeft spelbegeleiding geboden, met gewenst effect.

De horizontale as geeft het aantal observatiemomenten weer.

Analyse

Uit de grafiek is af te lezen dat leerkracht A een stijgende lijn laat zien als het gaat om het bieden van spelbegeleiding. Leerkracht B vertoont daarin wisselende resultaten. Uit het observatieblad blijkt dat er het meeste spelbegeleiding wordt geboden op het gebied van het voorbereidende spel. Waarbij wordt aangegeven dat spelbegeleiding wel leidt tot het behalen van het doel, maar het initiatief van het kind niet wordt benut.

Conclusie

Uit alle analyses is gebleken dat op ieder vlak vooruitgang is geboekt. Uit alle interventies is gebleken dat opbrengstgericht spelen in de huishoek daadwerkelijk mogelijk is. In hoofdstuk 5 ga ik dieper in op de conclusie in relatie tot de onderzoeksvraag en deelvragen.

Hoofdstuk 5 Conclusies

In dit hoofdstuk beschrijf ik de conclusie van het uitgevoerde onderzoek. Dit doe ik door antwoord te geven op mijn deelvragen en onderzoeksvraag. Daarnaast beschrijf ik de opbrengst van het onderzoek en doe ik aanbevelingen voor de praktijk en eventueel vervolgonderzoek.

Beantwoording deelvragen

Deelvraag 1: Hoe wordt het belang van spelen in onderwijs aan het jonge kind momenteel vorm gegeven in onze kleutergroep?

Het belang van spel in de ontwikkeling van het jonge kind wordt de laatste maanden steeds vaker benadrukt in het nieuws. De aangenomen motie van afgelopen maart was daar een belangrijk keerpunt in. Voor de overgang naar groep 3 is nu het ontwikkelingsniveau leidend in plaats van de leeftijd van het kind. De eerste stap naar het onderwijs op basis van spel is gezet!

Maar niet alleen de laatste tijd hebben ontwikkelingspsychologen zich bezig gehouden met het belang van spel. Bekende namen uit de geschiedenis daarbij zijn Fröbel, Dewey, Vygotsky en Piaget. Spelen biedt jonge kinderen de beste ontwikkelingsmogelijkheden (Vygotsky). Van Aalsvoort (2011) omschrijft spelen als een vrijwilliger bezigheid en Van Oers (2013) beschrijft spel als een vorm waarop kinderen op hun eigen manier vaardigheden aanleren. Het bieden van de mogelijkheden om te spelen is dus essentieel in het onderwijs aan jonge kinderen.

Het bestuderen van deze opvattingen heeft me geholpen om mijn visie op onderwijs aan jonge kinderen scherper te stellen. Voordat ik aan het onderzoek begon had ik al een duidelijke wens om mijn praktijk te verbeteren. Ik vind het belangrijk om aan te sluiten bij de behoeften en mogelijkheden van het kind zodat het kind zich optimaal kan ontwikkelen. Bij de start van het onderzoek heb ik al aangegeven dat ik het gevoel had dit voor de kleuters nog niet optimaal te kunnen doen. Ik heb geleerd om af en toe een sprong in het diepe te wagen en de veiligheid van een vooraf methodisch voorbereide kringactiviteit los te laten en te zoeken naar de mogelijkheid om dat zelfde doel te bereiken tijdens een spelactiviteit. De foto op de voorkant van het onderzoeksverslag is hiervan een mooi voorbeeld. Je ziet hierop een leergierige vijf-jarige uit groep 2-3 die in de bloemenwinkel aan het spelen is. Hij wilde al leren lezen en schrijven, maar dit lukte hem niet. En voor zijn gevoel werd hij alleen maar verveeld met saaie werkjes die hij moest doen. Naarmate ik meer te vinden was in de hoek kon ik hem in de hoek de juiste prikkelende vragen stellen die er toe leidden dat hij zich ontwikkelde tijdens het spelen. Het vrolijke, leergierige gezicht is voor mij zeer waardevol.

Ik ben van mening dat het belangrijk is te handelen vanuit een visie. Op die manier sta je achter de handelingen die je doet en kun je op een meer betrokken en gemotiveerdere manier les geven. Om te bepalen in welke mate spelenderwijs onderwijs wordt geboden bij ons op school heb ik mijn collega een vragenlijst laten invullen en vervolgens open vragen in een interview gesteld. Deze vragenlijst was voor een stuk gebaseerd op een onderzoek van School aan Zet (februari 2013). De antwoorden op deze vragen gaven mij de mogelijkheid om de beginsituatie van onze school vast te stellen.

Hoe spel wordt vormgegeven in onze kleutergroep heeft een redelijke transformatie doorgemaakt. Bij de start van het onderzoek werd er erg programmagericht gewerkt en werd er gewerkt met (kleine) kringen om doelen te bereiken. Aan het einde van het onderzoek wordt er meer ontwikkelingsgericht gewerkt en wordt er ook in de hoeken aan de doelen gewerkt. Dat betekent niet dat alle kringactiviteiten verdwenen zijn, maar wel dat de plek van mij als leerkracht meer is verplaatst naar in de hoek dan 'frontaal' in de kring.

Deelvraag 2: Welke vaardigheden heb ik nodig om jonge kinderen opbrengstgericht en spelenderwijs te laten ontwikkelen?

De vaardigheden die ik nodig heb om goed kleuteronderwijs te bieden zijn tweedelig. Enerzijds richten zij zich op de houding van de leerkracht en anderzijds op de mate waarop de leerkracht een krachtige leeromgeving kan creëren.

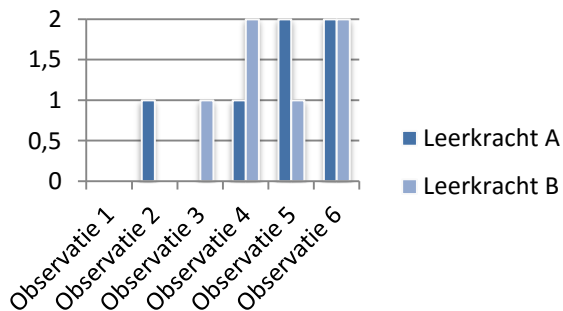
Houding:

Een goede houding van mij kenmerkt zich door het bezitten van de juiste competenties. Op het gebied van de interpersoonlijke competentie moet ik beschikbaar zijn en volledig open staan voor wat het kind te zeggen heeft (Delfos, 2001). De situatie van de foto op de voorkant is daar een voorbeeld van. Dit kind had behoefte aan verdieping en dit heb ik kunnen bieden door op de juiste manier mee te spelen in de hoek. Daarbij moet ik een overwogen keuze maken voor de rol die ik aanneem wanneer ik deelneem aan het spel van de kinderen.

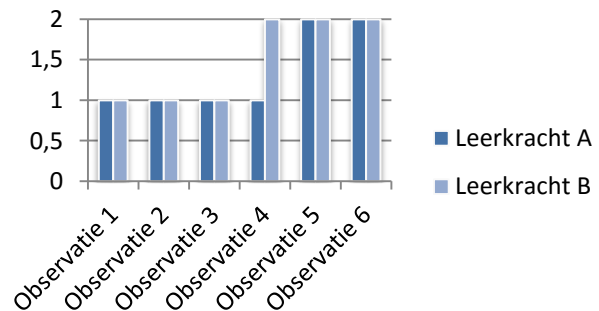
Daarnaast moet een leerkracht goed kunnen observeren. Door te observeren kijk ik naar het kind en pas ik het didactisch handelen hierop aan. Deze aanpassing in handelen is het begeleiden van spel. Met als doel dat de kinderen uit zichzelf beter gaan spelen. Door het spelen te begeleiden help je de kinderen hun wereld te verrijken (van der Aalsvoort, 2011).

De begeleidingstechnieken van Luc Koning (1984) hebben in de praktijk geholpen om de juiste begeleiding te bieden. Vanuit de observaties is te concluderen dat wanneer er betere spelbegeleiding geboden werd, de leerkracht ook beter werd in het benoemen van de opbrengsten in spel.

Mate van spelbegeleiding

Benoemen van opbrengsten

Creëren krachtige leeromgeving

Een goede speelhoek is een duidelijke, afgebakende hoek met een duidelijke functie. In een goede hoek is ruimte om te experimenteren en hierin zijn uitdagende en afwisselende materialen aanwezig om te werken aan meerdere doelen op niveau (Janssen-Vos, 2005).

Ik vind het belangrijk dat je als leerkracht stil staat bij het creëren van een krachtige leeromgeving. Hoe de kinderen zo'n hoek ervaren en of zij wel kunnen spelen in de hoek. Denk daarbij aan het inbrengen van echte materialen zoals echte kopjes en bordjes. Daarnaast is het ook van belang dat de kinderen inbreng hebben in de hoek zodat hij ook eigen wordt. Dit heb ik bereikt door foto's van spelende kinderen uit de klas op te hangen en het laten meebrengen van eigen materialen.

KLO begin

KLO na aanpassingen

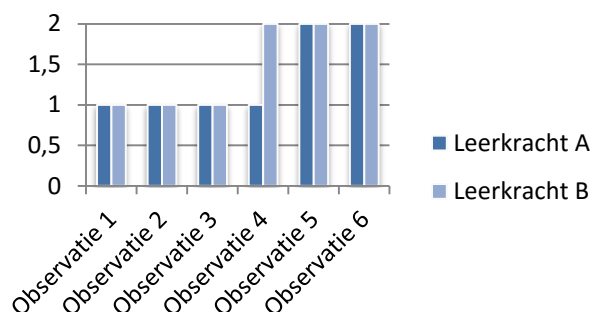
Deelvraag 3: Hoe vertalen de principes van OGW zich in het krachtige speelleeraanbod in de huishoek?

Vanuit het interview en op basis van de vragenlijst heb ik duidelijke leervragen kunnen opstellen. Bij de start van het onderzoek kwam naar voren dat er nog te weinig spel werd ingezet als middel om te leren.

Om tegemoet te komen aan de wens van de leerkrachten en mijzelf om spel meer in te zetten als middel, heb ik fysiek meer in de hoek gezeten. Door mee te spelen en spelbegeleiding in de hoek te bieden is dit mogelijk.

De principes van OGW richten zich op een proces waarbij je als school systematisch en doelgericht werkt aan het maximaliseren van de presentaties van leerlingen. Wij vinden het belangrijk om het spel in te zetten als middel om onze doelen van het groepsplan te bereiken. De leerkrachten weten hun plek nu in de hoek en observeren vanuit die plek de doelen van KIJK. Aan de resultaten te zien zijn de leerkrachten daar steeds vaardiger in geworden.

Benoemen van opbrengsten

Beantwoording onderzoeksvraag

Hoe kan ik de principes van opbrengstgericht werken combineren met het spelend leren in groep 1/2 zodat er een krachtige speelleeromgeving ontstaat in de huishoek?

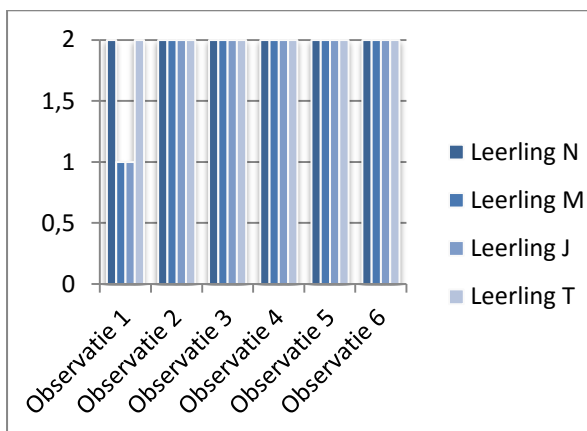
Door het onderzoek heb ik de verschillende aspecten van opbrengstgericht werken en spelend leren met elkaar vergeleken en verbonden. Hierdoor heb ik veel kennis vergaard over deze onderwerpen. Door deze kennis en de ervaring in de praktijk heb ik in beeld hoe ik de OGW principes kan verbinden aan het spelend leren. Hoe ik dit kan vormgeven is te zien in onderstaand schema:

	Opbrengstgericht werken	Basisontwikkeling	“Opbrengstgericht spelen”
Stap 1	Gegevens verzamelen en interpreteren	Oriënteren en verkennen	Observeren aan de hand van observatielijsten
Stap 2	Doelen formuleren	Doelen verbinden aan activiteiten en groepjes leerlingen	Doelen beschrijven en creëren van rijke leeromgeving
Stap 3	Aanbod en didactiek bepalen	Verdiepen, verbinden en toevoegen	Begeleidingstechnieken toepassen tijdens speelwerktijk
Stap 4	Plan uitvoeren, evalueren en bijstellen	Reflecteren, evalueren en vervolgaanbod bepalen.	Vorderingen waarnemen en observeren, handelen hierop bijstellen.

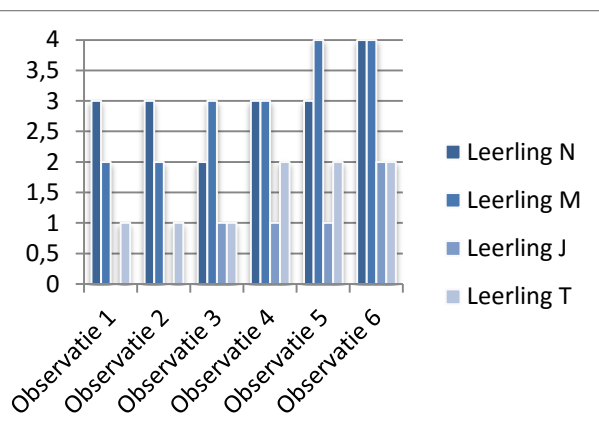
Ook heb ik geleerd dat een krachtige leeromgeving bijdraagt aan de kwaliteit van spel. De hoek is zodanig aangepast dat het mogelijk is om aan verschillende doelen te werken. Dit is gebeurd door aanpassing van de indeling en het toevoegen van materiaal.

Uit het onderzoek blijkt dat de leerlingen tijdens de meeste momenten met plezier hebben gespeeld in de hoek. Ook zijn de kinderen vaardiger geworden in het benoemen van de opbrengsten van het spel.

Hoe ervaren kinderen het spel?

Kan het kind zelf de opbrengsten van het spel benoemen?

Een ander belangrijk aspect waar ik zelf in gegroeid ben is het geven van spelbegeleiding. Door eerst een theoretische verkenning te doen van de verschillende soorten spelbegeleiding ben ik vaardiger geworden in het bieden van de juiste spelbegeleiding die ook bij heeft gedragen aan het doel. Aan het einde van mijn onderzoek kan ik volmondig uitspreken:

Opbrengstgericht spelen... het werkt!

Opbrengst

Dit onderzoek heeft er toe geleid dat ik en mijn collega's handvatten hebben gekregen om opbrengstgericht spelen in de huishoek mogelijk te maken.

Daarnaast heeft het mij veel extra kennis over de ontwikkeling en begeleiding van spel bij jonge kinderen opgeleverd. Ik was al bekend met het belang van spel in de onderbouw, maar het uitvoeren in de klas heb ik geleerd mede door dit onderzoek. Het onderzoek heeft er toe geleid dat ik op een bewuste en doordachte manier handel in de klas.

Aanbevelingen en vervolg onderzoek

Mijn aanbevelingen voor mijn collega's richten zich op het voortzetten van werkwijze die we nu hebben bewerkstelligd. Daarnaast is het belangrijk dat de collega's het belang van spel in het onderwijs met jonge kinderen voorop stellen en vanuit die optiek de opbrengsten proberen te bereiken.

Ook wil ik mijn collega's adviseren om kritisch te blijven op de leeromgeving die ze voor, het liefst mét, de kinderen creëren. Waarbij de aandacht ligt op variëren van materialen en indeling en het gebruik van echte materialen. Vervolgonderzoek kan nog plaats vinden op het vlak van spelbegeleiding bieden. In dit onderzoek is het belang van spelbegeleiding benadrukt, nu kan de vervolgstap gemaakt worden naar onderzoeken wat de meest effectieve manier van spelbegeleiding is.

Daarnaast ligt voor mezelf nog de wens om te kijken hoe we het systematisch werken aan de doelen, wat we nu doen door het schrijven van groepsplannen en analyseren van CITO toetsen, ook meer toe kunnen passen op het kleuteronderwijs waarbij spel leidend is.

Discussie

Ik ben me er van bewust dat de resultaten in dit onderzoek niet helemaal representatief zijn voor het ontwikkelen van opbrengstgericht spelen in de huishoek. Dit omdat ik de keuze heb gemaakt voor

een bepaalde onderzoeksgroep, die niet overal hetzelfde zal zijn. Ieder kind is uniek en heeft zijn eigen ontwikkelingsmogelijkheden. Echter zijn er ook een aantal aspecten wèl representatief, zoals het theoretisch kader en het ontwerpen van een krachtige leeromgeving.

Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie

In dit hoofdstuk evalueer ik het proces van het onderzoek en de keuzes die ik heb gemaakt. Daarnaast beschrijf ik in mijn persoonlijke reflectie hoe dit onderzoek heeft bijgedragen aan mijn ontwikkeling.

Evaluatie van mijn onderzoek

De aanleiding van mijn onderzoek knaagde al een langere tijd aan mij. Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in de ontwikkeling van het jonge kind. Met name ook omdat dit een andere manier van onderwijs vraagt dan in een bovenbouwgroep waar je vanuit een methode je lessen geeft.

Dat ik een onderzoek gericht op kleuteronderwijs ging doen was daardoor al gauw duidelijk. Tijdens de opleiding heb ik alle modules over het jonge kind gevolgd, gegeven door Aleid Beets-Kessens en Nelly Ehrismann. Beiden hebben mij nog meer geïnspireerd om mijn onderwijs aan het jonge kind te versterken.

Op school werkten we nog erg programmagericht vanuit de methode Schatkist. Ik vind het nog steeds belangrijk dat je niet zomaar een methode overboord gooit, omdat deze wel bijdraagt aan een doorgaande lijn naar groep 3. Maar ik ben erg blij dat de methode nu meer als bronnenboek gebruikt wordt en de aandacht nu meer bij de inbreng van de kinderen ligt.

Ondanks mijn motivatie voor het onderwerp vond ik het lastig om mijn onderzoek op te zetten en te kiezen van de juiste interventies. Ik vond het lastig om een goed geformuleerde onderzoeksvraag en deelvragen op te stellen. Door feedback van mijn begeleider hierop konden deze steeds specifieker geformuleerd worden.

Nadat ik het theoretisch kader had beschreven begon het onderzoek meer te leven voor mij. Ik had steeds meer zin om er mee aan de slag te gaan. Interventies en andere theorieën vielen daardoor meer op zijn plek. Wel moest ik hierin gaan trechteren. In de eerste versie van mijn onderzoeksverslag had ik verschillende theorieën aangehaald die niet in verband stonden met het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag. Door de kritische blik van mijn begeleider en beoordelaar naar de eerste versie van het onderzoeksverslag heb ik hier bewuster keuzes in gemaakt.

Het invullen van de diverse checklists heeft er voor gezorgd dat ik bewuster ben geworden van mijn houding en de omgeving die ik creëer voor de kinderen.

Naast dat de opstart van het onderzoek wat moeizaam verliep, was het uitvoeren soms lastig omdat ik dit schooljaar maar één dag in de week in de kleutergroep sta. Gelukkig was mijn collega erg behulpzaam en hebben we tussendoor meerdere overleggen gehad over het verloop van het onderzoek. De onderzoeksperiode heeft daarom in zijn totaliteit ook lang geduurd.

Tijdens de uitvoering kwamen verschillende interventies aan bod. Deze interventies leverden daarna weer andere interventies op. Dit vroeg van mij een duidelijke planning en tijdspad. Want dat betekende dat de ene interventie geanalyseerd moest zijn voordat er gestart kon worden met de volgende interventie. Bijvoorbeeld het analyseren van de krachtige leeromgeving in het begin van het onderzoek. Ik had al ideeën door het volgen van de modules JKD2 en JKD4 om echt materiaal toe te voegen, echter dit moest voor mijn onderzoek wel in de juiste volgorde gebeuren.

Veel interventies heb ik met name vanuit de theorie verantwoord en uitgevoerd. Hierbij had ik nog meer de ervaringen en kwaliteiten van mijn collega kunnen gebruiken.

Uiteindelijk is het doel van mijn onderzoek op mijn praktijk te verbeteren. De resultaten van dit onderzoek zijn echter wel te gebruiken in andere contexten. Het kan namelijk zijn dat de interventies die ik heb gedaan ook interessant zijn voor anderen in een soort gelijke situatie.

Persoonlijke reflectie

Het werken aan dit onderzoek heb ik als leerzaam ervaren. Het was de eerste keer dat ik een praktijkgericht onderzoek deed. Ik houd van een structurele aanpak waarbij ik stap voor stap stil sta bij het bereiken van het doel. Zo werk ik doelgericht en planmatig en kan door reflectie terugkijken of het doel is behaald. Het format uit het Handboek Toetsing Master SEN (Fontys OSO, 2013) heeft mij hier erg bij geholpen. Daarnaast heb ik veel gehad aan de theorie over onderzoek uitvoeren uit “Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals” (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011)

Aan de start van de opleiding heb ik in mijn POP mijn wijze van leren beschreven. Omdat ik mezelf wel een aantal keer ben tegen komen tijdens het uitvoeren van het onderzoek, vond ik het waardevol om deze leerstijlen er bij te pakken.

Uit de leerstijlentest van Kolb past de leerstijl van ‘dromer’ het best bij mij. De dromer kenmerkt zich door groot voorstellingsvermogen en de drang om de situatie vanuit meerdere kanten te bekijken. Deze beschrijving herken ik duidelijk terug. Ik heb het liefst alle informatie en kaders in beeld alvorens ik ergens aan begin. Dat is natuurlijk niet mogelijk bij een praktijkgericht onderzoek. Daar ga je gaandeweg je praktijk veranderen en verbeteren. Een ander valkuil is het steeds maar op zoek blijven gaan naar theorie.

Dit heb ik tijdens het onderzoek ook gemerkt. Ik ben begonnen met een heel breed scala aan theorieën die ik in mijn onderzoeksvoorstel had beschreven. Maar bij de uitwerking bleek dat een aantal theorieën niet direct met het praktijkgericht onderzoek te maken hadden. Daarin heb ik geschrapt waardoor er een veel specifiekere theoretisch kader ontstond.

Het uitvoeren van dit onderzoek heeft er aan bijgedragen dat ik een betere reflectieve professional ben geworden. Ik merk dit terug in mijn praktijk, ondanks dat het onderzoek is afgerond. Ik blijf me bewust van mijn handelen en probeer daarbij zoveel mogelijk weloverwogen en theoretisch onderbouwde keuzes te maken.

Nawoord

Ondanks dat ik in het begin erg geworsteld heb met het opzetten van het onderzoek ben ik tevreden met het eindresultaat. Ik heb veel geleerd over het spelend leren van het jonge kind en daarbij de koppeling te maken naar de principes van opbrengstgericht werken.

Daarnaast heb ik ook veel geleerd over het uitvoeren van een actieonderzoek. Hiervoor wil ik mijn - studiebegeleider Anja van Zon bedanken. Zij heeft mij begeleid gedurende het onderzoek en geholpen om de verantwoording op een juiste manier te beschrijven in het onderzoeksverslag.

Na het inleveren van de eerste versie van het onderzoeksverslag heb ik uitgebreide feedback ontvangen van mijn beoordelaar Aleid Beets-Kessens. Hiervoor ben ik haar ook erg dankbaar. In eerste instantie schrok ik ervan dat mijn onderzoek beoordeeld werd door de Jonge Kind Specialist van de Fontys. Echter zij heeft mij door de uitgebreide feedback bewuster gemaakt van mijn eigen ontwikkeling als Jonge Kind Specialist. Ik heb mijn onderzoek, naar mijn idee, nu sterker op papier kunnen zetten waarbij mijn ontwikkeling meer naar boven is gekomen.

Ook hebben mijn Critical Friends mij geholpen door hun kritische blik op mijn onderzoek om zo de kwaliteit te verbeteren.

Verder wil ik mijn collega bedanken. Zij heeft zichzelf kwetsbaar opgesteld door haar eigen praktijk beschikbaar te stellen als bron voor dit onderzoek. Zonder haar was het niet mogelijk geweest om het onderzoek uit te voeren in onze groep.

Literatuurlijst

Bibliografie

- Aalsvoort, G. v. (2011). *Van spelen tot serious gaming*. Den Haag: Acco Leuven.
- Beets-Kessens, A. (juli 2010). *Competentieprofiel Specialist Jonge Kind master SEN*. Den Bosch: Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg.
- Beets-Kessens, A. (mei 2013). Investeren in spel en spelen. *HJK*, 4-7.
- Beets-Kessens, A. (september 2015). Spelen is leren met hoofd, hart en handen. *HJK*, 4-7.
- Bomhof, E. e. (1989). Inventarisesatielijst Observatie. In E. e. Bomhof, *Leren samenspelen. Een praktijkboek voor (groeps)opvoeders*. Leuven: Acco.
- Boomsma, C., & Bosch, W. (april 2012). Opbrengstgericht werken en spel. *JSW*, 40-43.
- Boomsma, C., & Bosch, W. (mei 2012). Leeropbrengsten in de zandbak. *JSW*, 14-17.
- Bos, M., Faber, S., & Voets, E. (19XX). Hoofdstuk 1: Het observeren van spelgedrag. In M. Bos, S. Faber, & E. Voets, *Spelbegeleiding in het ZMLK onderwijs* (pp. 15-23). Den Bosch: Katholiek pedagogisch centrum.
- Breur, J. (2015, mei 20). Spel geeft kennis betekenis. *Trouw*.
- Brouwers, H. (2014). *Kiezen voor het jonge kind*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Eimers, D. (2014, april 23). Laat dat kind toch lekker spelen. *Trouw*.
- Goorhuis-Brouwer, S. (2015, juni 3). Kleuters leren meer van spel dan van school. *Trouw*.
- Goorhuis-Brouwer, S. (2016, april 18). Kleuters zijn geen schoolkinderen. *Didactief, opinie en onderzoek voor de schoolpraktijk*.
- Hirsk-Pasek, K., & Michnick Golinkoff, R. (2008). Why Play = Learning. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 1-7.
- Hoeberichts, J., & van Dijk, H. (2013-2014). *Feedback als kloppend hart van de organisatie*. Den Haag: School aan Zet.
- Janssen-Vos, F. (2003). *Basisontwikkeling in de onderbouw*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Janssen-Vos, F. (2009). *Spel en Ontwikkeling*. Assen: Van Gorcum.
- Kamer, T. (2016, maart 9). Tweede Kamer. *Motie van het lid ROG C.S. 's Gravenhage, Noord-Holland, Nederland*.
- Kerpel, A. (2014). *Opbrengstgericht werken*. Opgehaald van wij-leren: <http://wij-leren.nl/ogw-opbrengstgericht-werken.php>
- Klabbers, W., & Boosten, A. (2013). Een reflectieve-onderzoekende houding. *Nieuw Meesterschap*, 29-33.
- Kohnstamm, R. (1980). *Kleine Ontwikkelingspsychologie*. Deventer: van Loghum Slaterus.
- Lange, R. d., Schuman, H., & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen: Garant.
- Onderwijs, I. v. (2015, april). Onderwijsverslag 2013 - 2014. *De staat van het onderwijs. Opbrengstgericht werken bij kleuters*. (februari 2013). Utrecht: School aan zet.
- Pompert, B. (december 2012). Het moet een beetje meer zijn. *HJK*, 12-15.
- Primair Onderwijs - Kamerstukken. (2016, maart 9). Opgeroepen op juni 2016, van Website van Tweede Kamer: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016Z05026&did=2016D10290>
- Raeds-Thomassen, F. (1993). Spel-spelontwikkeling-spelbegeleiding. In *Speelblokken* (pp. 1-15). Alphen a.d. Rijn: Samsom/Tjeenk Willink.
- van der Aalsvoort, G. (2011). *Van spelen tot serious gaming*. Leuven: Acco.
- van Swet, J., Admiraal, D., Blonk, A., Boosten, A., Jacobs, G., Klabbers, W., et al. (2013). *Handboek Studie- en onderzoeksbegeleiding Master SEN*. Eindhoven.
- Westerbeek, K. (december 2012). Wat bedoelen ze daar nu weer mee?! *HJK*, 6-9.

Bijlagen

Bijlage 1: Uitwerking soorten begeleid spel door Luc Koning, 1984

Het voorbereide spel	Het aansluitende spel	Speciale spelbegeleiding
Kind wordt door de materialen of eenvoudige spelsuggestie tot spel aangezet. Volwassene is niet voortdurend bij het kind.	Volwassene begeleidt het kind tijdens het spel. Volwassene sluit aan bij wat het kind al speelt. Volwassene blijft grootste gedeelte erbij, of in de buurt.	Volwassenen blijft gedurende gehele speeltijd bij het kind. Spelideeën komen van de volwassene. Volwassene bepaalt het spelverloop en draagt het thema aan. Doel is dat het kind algemene spelschema's leert.
<u>Begeleidingsmogelijkheden:</u> • Spelontvangst • Overgangsfase • Speluitvoeringsfase • (C)vergangsfase B) • Spelevaluatie	<u>Begeleidingsmogelijkheden:</u> • Plaats van deelname • Naast het kind spelen • Verwoorden • Stimuleren • Afremmen en ingrijpen tav materiaal en ruimte gebruik • Pedagogische boodschappen.	<u>Werkwijze:</u> Volwassene stelt vooraf het spelkader vast. Kind wordt voorbereid op spelthema, eventueel met behulp van visuele ondersteuning. Daarna vindt de instructie plaats. Na het spelen vindt er een nabespreking plaats. Vond het kind het leuk? Spelbegeleiding kan beter paar keer in de week kort, dan 1x in de week lang.

Bron: Luc Koning, werkboek speciale spelbegeleiding Zwijssen, 1984

Bijlage 2: Begeleidingstechnieken door Luc Koning

Hieronder zijn de begeleidingstechnieken verder uitgewerkt per soort van begeleid spel.

Vorbereidend spel

Begeleidingstechnieken		Aantekeningen
Fase 1: Spelontvangst	1. Niets zeggen	Alleen gericht op aansturing tot het gaan spelen. Hieronder valt ook klaarleggen van materiaal.
	2. Alles noemen	<u>Samen</u> materialen bekijken en benoemen met als doel dat de mogelijkheden/functies van materiaal duidelijk worden.
	3. Alles noemen en spelvoorstellen doen	Zelfde als 2, maar daarbij ook een spelidee aanbieden.
	4. Plannen	Samen met het kind het spel plannen. Kind is actief betrokken. Let op! Niet teveel stappen en details.
Fase 2: Overgangsfase	Fase tussen het spel bespreken en het moment dat kind aan het spelen gaat.	Wellicht extra stimulering nodig, verbaal door begeleider.
Fase 3: Speluitvoering	Kind is begonnen met spelen.	Begeleider bezoekt het kind af en toe. Kijken kan voldoende zijn. Komt het kind nog niet tot spelen → begeleiding versterkt door stap naar aansluitende of begeleidende spel te maken.
Fase 4: Overgangsfase	Fase tussen het spelen en wat te doen als je klaar bent met spelen.	Zorg dat kinderen weten waar ze aan toe zijn. Wat moet het kind doen?
Fase 5: Spelevaluatie	Afsluiting van werkles.	Kind krijgt kans om iets te vertellen. Doel is om meer zicht te krijgen op hun spel → leidt tot structuurgeven aan spelervaring → vergroting zelfvertrouwen

Aansluitend spel

Begeleidingstechnieken		Aantekeningen
Plaats van deelname	Toeschouwer	Niet actief meespelen. Mogelijkheid tot observeren en daarop aansluiten.
	Speler	Meespelen. Begeleider kiest een 'rol' en praat speelt vanuit deze positie.
Naast het kind spelen	Geen direct contact. Kind is vrij om te imiteren. Vrijheid van het kind staat centraal.	
Verwoorden	Verhelderen	Dingen uitleggen en duidelijk maken.
	Vertellen	Aangeven wat er te zien is
	Samenvatten	Samenvatten van hetgeen er gebeurd/gespeeld is.
	Verwoorden van sociaal-emotionele gevoelens	Gevoelens uitleggen.
Stimuleren	Verschillende manieren om het spel te stimuleren	Bv. opgang brengen van spel, nieuwe ideeën aanbieden, uitbreiden, steunen, etc.
Afstemmen en ingrijpen	Als stimuleren niet gewenste effect geeft.	Dit kan betrekking hebben op materiaal, speelruimte of spelgedrag van het kind.
Pedagogische boodschappen	Alles wat volwassene direct of indirect inbrengt in het spel om pedagogisch doel te bereiken.	

Begeleid spel

Begeleidingstechnieken		Aantekeningen
Uitvoerig verkennen	Materiaal verkennen met alle zintuigen	Kan overgeslagen worden als het materiaal bekend is. Niet te snel overslaan.
Effect sortierend spel	Begeleid spel met verrassingselement.	Activiteiten met een effect waardoor kind geboeid gaat spelen. Bijv. om en om knikkerbaan.
Verwerven van spelschema's	Spel uitgelegd in stappen, liefst ook visueel gemaakt door afbeeldingen.	Doel is zelfstandig op spelideeën komen.

Bron: Luc Koning, werkboek speciale spelbegeleiding Zwijssen, 1984.

Bijlage 3: Werkplan en tijdsplanning

Datum (week)	Activiteit	Resultaten/uitkomsten	Stappen onderzoek
Week 52-53	Literatuurstudie	Theoretisch kader uitwerken tbv onderzoek.	<i>Stuk van deelvraag 1 en 2 beantwoord</i>
Week 1-2	Vragenlijst voor collega's Interview met collega's	Visie collega's in beeld. Beginsituatie vastgesteld.	<i>Stuk van deelvraag 2 beantwoord.</i>
Week 3	Vragenlijst	Uitwerken antwoorden vragenlijsten	<i>Deelvraag 1 beantwoord</i>
Week 4-5	Literatuurstudie	Verdieping aan de hand van analyse vragenlijst.	
Week 7-9	Observeren en uitvoeren	Plan opstellen mbt onderzoeksgroep.	<i>Stuk van deelvraag 3 beantwoord.</i>
Week 10-15	Uitvoering plan + observaties Observatie leerkrachtvaardigheden		<i>Deelvraag 2 beantwoord</i>
Week 16	Stappenplan aanvullen Reflecteren		
Week 17-19	Analyse interventies	Duidelijk of gewenst resultaat is behaald.	<i>Deelvraag 3 beantwoord</i>
Week 20-22	Verslaglegging	Schrijven onderzoeksverslag	<i>Onderzoeksvraag beantwoord</i>

Bijlage 4: Verslag vragenlijst en interview

Hieronder is een uitwerking van de vragenlijst die de collega's van de kleuters hebben ingevuld. De vragenlijst bestaat uit een combinatie van open en gesloten vragen.

Beste collega's,

Zoals jullie weten ben ik bezig met een onderzoek gericht op spel in het kleuteronderwijs. Om te bepalen wat de beginsituatie is zou ik jullie willen vragen om antwoord te geven op onderstaande vragen.

Naar aanleiding van deze antwoorden ga ik met jullie in gesprek om dieper in te gaan op de antwoorden en vervolgens eventuele wensen en vragen te formuleren.

Bedankt voor jullie medewerking!

Met vriendelijke groet,
Jessie Veltman

Overzicht antwoorden vragenlijst

- A. Collega groep 1-2
- B. Eigen antwoorden

Opbrengstgericht werken

Onze school werkt opbrengstgericht. Wat vind je hiervan ten aanzien van onderwijs aan het jonge kind?	
A	<i>Ik vind het door het opbrengstgericht werken te veel gestructureerd. Er is te weinig ruimte voor initiatief vanuit het kind. Alle doelen en projecten liggen vast, er is weinig ruimte voor eigen inbreng. Spel staat op een laag pitje als het gaat over begeleid spel.</i>
B	<i>Ik vind het werken vanuit doelen een goed principe, alleen merk ik dat er hierdoor te weinig rekening houdt met wat de kinderen nodig hebben of aan toe zijn.</i>

In welke mate vind je dat je opbrengstgericht werkt? Geef een cijfer van 1 - 10	
A	9
B	8

Hoe geef je opbrengstgericht werken vorm binnen de groep?	
A	<i>Ik plan gerichte taken, dit kan zijn een werkje uit de kast of een werkblad, die verwerkt zijn in een weektaak. Daarnaast plan ik kringactiviteit die vooraf door de methode en het groepsplan worden aangedragen.</i>
B	<i>Aan de hand van de CITO toetsen en observatie lijsten maak ik de groepsplannen. In de groepsplannen beschrijf ik de activiteiten die ik organiseer om aan de doelen te werken. Dit doe ik nu nog vaak in een kringactiviteit of een gericht taakje.</i>

Welke doelen stel je? En waar baseer je deze keuze op?	
A	<i>De doelen die ik stel zijn gebaseerd op de groepsplannen rekenen en taal. De doelen die daarin verwerkt staan komen vanuit SLO en CITO.</i>
B	<i>De doelen komen voort uit de analyse van de CITO toetsen en observaties.</i>

Hoe werk je aan de doelen?	
A	<i>Ik werk aan de doelen door verplichte taakjes voor de kinderen klaar te leggen. En daarnaast om in de grote en kleine kringen een doel centraal te stellen.</i>
B	<i>Ik werk aan de doelen door verplichte taakjes in de weektaak te verwerken en het organiseren van kringactiviteiten. Dit laatste in de grote kring of kleine kring.</i>

Welke observatie- en toets gegevens gebruik je hierbij?	
A	<i>KIJK 1-2 en CITO, dyslexieprotocol</i>
B	<i>CITO Taal en Rekenen voor kleuters, dyslexieprotocol en KIJK observatielijsten.</i>

Spelend leren

Wat versta jij onder spel in het onderwijs aan het jonge kind?	
A	<i>Alles waarvan kinderen kunnen genieten. Waar ze plezier aan beleven.</i>
B	<i>Spel is het moment waarop de kinderen vrij zijn om eigen keuzes te maken, waaraan ze plezier beleven.</i>

In welke mate werk je spelenderwijs? Geef een cijfer van 1 – 10	
A	5
B	5

Hoe geef jij het spelend leren vorm binnen de groep?	
A	<i>Nog maar weinig</i>
B	<i>Te weinig, wanneer de kinderen spelen, begeleid ik dit niet waardoor er geen bewust doel achter zit.</i>

Hoe werk je aan de doelen?	
A	<i>Via opbrengstgericht werken zoals ik hierboven heb beschreven.</i>
B	<i>Ik werk aan de doelen door middel van gerichte kringactiviteiten en verplichte taakjes in de weektaak.</i>

Hoe ga je bij het OGW om met het spelelement dat in de onderbouw een belangrijke rol speelt?	
A	<i>Ik ben nog niet tevreden over de manier van werken bij de kleuters. We werken nog te veel vanuit de principes van opbrengstgericht werken waardoor er geen ruimte is voor spel.</i>
B	<i>Ik vind dit nog lastig om in te plannen. De hoeken bieden wel mogelijkheden waarin de kinderen zich kunnen ontwikkelen, maar ik zou dit gestructureerde willen plannen.</i>

Hoe ga je bij OGW om met grote verschillen tussen kleuters en de sprongsgewijze ontwikkeling die zij doormaken?	
A	<i>Vooraf veel oefenen Maken van groepsplannen op niveau, zwakkere kinderen vaker meenemen in de kleine kring en extra oefenen.</i>
B	<i>In de weektaak zitten werkjes op verschillende niveaus. In de groepsplannen maak ik een indeling op niveau, deze indeling zie je terug in het aanbod in de kleine kringen.</i>

Hoe verloopt het vormgeven van het onderwijsaanbod? Loop je ergens tegen aan?	
A	<i>Werken volgens schatkist en rekenrijk. Daar is grootste deel van planning (kringen) mee gevuld. Ik loop er tegen aan dat het niet altijd aan sluit bij de kinderen, of aansluit bij de belevingswereld van de kinderen op dat moment.</i>
B	<i>We hebben de methode schatkist en rekenrijk vanuit waar we een thema voorbereiden. De kringen en taakjes worden bij de voorbereiding vastgelegd. Het lastige is dat je hierdoor geen inbreng van de kinderen kunt verwerken.</i>

Spel en OGW in de praktijk

Hieronder volgen een aantal stellingen. Ik zou je willen vragen om aan te geven of je het helemaal eens dan wel helemaal oneens bent met de stelling.						
	Helemaal eens	eens	Neutraal	Oneens	Helemaal oneens	Opmerkingen
Ik werk momenteel opbrengstgericht.	A	B				
Mijn huidig aanbod in de kleutergroep is spelenderwijs.				A	B	A: vooral taakgericht, spel is minimaal B: aanbod zit niet in het spel, maar hoeken zijn wel beschikbaar.
Mijn huidige aanbod is afgestemd op het thema.	A B					A: aangesloten op thema, maar thema is vanuit methode niet vanuit kind.
Mijn huidige aanbod komt vooruit uit een doel.			A	B		A: soms vanuit doel, Soms vanuit methode B: aan de hand van jaarplanning
Ik vind dat kinderen betrokken moeten zijn bij een activiteit om tot leren te komen.	A B					
Ik betrek de kinderen bij hun leerproces.				A B		B: Tijdens activiteiten wel, maar zou dit meer in de voorbereiding willen doen.
Ik ken het belang van 'spel' in onderwijs aan jonge kinderen en kan me hierin vinden.	A B					
Ik weet hoe ik opbrengstgericht werken kan combineren met spel.			A	B		B: dit lukt de ene keer beter dan de andere keer.
Ik ben op de hoogte van de einddoelen groep 1/2.	A B					
Ik weet hoe de ontwikkelingslijnen lopen van het jonge kind.	A B					
Ik stel doelen aan de hand van observaties over het kind.			A B			A: adhv HP of groepsplan ingedeeld op niveau. Opgesteld adhv observaties en stukje resultaten
Ik vind het moeilijk om een activiteit uit te voeren passend bij mijn observaties (vanuit bijv. KIJK)		A	B			
Ik neem verschillende rollen in als leerkracht.		A	B			A: mee spelen versterken, meer tijd hiervoor vrij maken B: de rol als leider neem ik te vaak in. Maar probeer wel verschillende rollen aan te nemen.
Alle kinderen spelen bij mij in de klas.	B	A				A: wisselt af tussen spel en verplichte taken

	Helemaal eens	eens	Neutraal	Oneens	Helemaal oneens	Opmerkingen
Ik geef spelsuggesties door mee te spelen in de hoeken.			A B			A: mag nog meer
Ik heb de hoeken afgestemd op de doelen waaraan ik wil werken.					A B	A: hoek is afgestemd op de methode. B: hoek is afgestemd op het thema
Ik zorg dat materiaal beschikbaar is dat past bij de doelen waaraan ik wil werken.	A	B				
Ik evalueer het effect van mijn onderwijsaanbod	A	B				B: bij de evaluatie van de groepsplannen en evaluatie van het thema
Ik evalueer het effect van mijn handelen binnen het onderwijsaanbod.		A B				

Welke knelpunten (concrete voorbeelden) loop je tegen aan als het gaat om opbrengstgericht werken bij de kleuters en hoe ga je hiermee om?	
A	Methode staat centraal en niet het kind.
B	Het belang van spel, wat door de media de laatste tijd erg wordt benadrukt, heeft nog te weinig zijn intrede gedaan in mijn onderwijs. Het is er wel, maar niet als hoofdmoot daar, daar wil ik naar toe.

Wat zijn de wensen/uitdagingen die je nog ziet ten aanzien van opbrengstgericht werken in de kleutergroep?	
A	Meer leren door middel van spelen, kind meer centraal.
B	Op zoek naar een manier om het opbrengstgericht werken te verwerken in spel.

Conclusie:

Vanuit de open vragen hebben de reacties een goed beeld geschetst van de situatie zoals hij nu is. Beide geven aan dat de inbreng van de kinderen weinig tot niet benut wordt. Eveneens als het spel element dat te weinig wordt ingezet in de ontwikkeling van spelend leren.

Op dit moment wordt er programmagericht gericht en volgens de principe van OGW gewerkt. Beide geven wel aan dat ze spel belangrijk vinden, en zoeken naar mogelijkheden om dit te combineren. De gesloten vragen geven een goed beeld van de praktijk op dit moment. Waarbij ook duidelijke leervragen naar boven komen. Zoals het meespelen en het geven van spelsuggesties die leiden tot het bereiken van een doel binnen spel.

In het gesprek dat ik met de leerkracht heb gehad werden de gegeven antwoorden toegelicht. De vraag naar meer ruimte voor spel werd in het gesprek benadrukt. Mijn collega gaf aan dat ze graag meer vanuit het kind en vanuit spel wil werken, maar dit niet altijd lukt. Enerzijds omdat ze groepsplannen en de methode er liggen en anderzijds omdat ze het lastig vindt om los te laten. Deze punten herken ik ook in mijn praktijksituatie. Je wilt toch aan de doelen werken en ik voel af en toe de behoefte om deze te checken door bijvoorbeeld de CITO resultaten er naast te leggen.

Bijlage 5: Checklist speelleeromgeving begin

Bijlage 1: Checklist speelleeromgeving

Opgesteld door Jessie Veltman aan de hand van criteria geanalyseerd uit Basisontwikkeling voor peuters en kleuters in de onderbouw (Janssen-Vos, F. 2008) & kijkwijzer uit werkboek 'hoeken ontwerpen'

tbv Huishoek

Ingevuld door: <u>Jessie Veltman</u>	Datum: <u>16 februari 2016</u>		
	Niet	Gedeeltelijk	Helemaal
Nodigt het materiaal uit tot handelen?	☐	☒	☐
Nodigt het materiaal uit tot ervaren?	☒	☐	☐
Nodigt het materiaal uit tot leren?	☐	☒	☐
Zijn de materialen toegankelijk? (Zelf te pakken, gebruiken en op te bergen)	☐	☐	☒
Is het materiaal esthetisch aantrekkelijk? (Mooi, verzorgd, kunstzinnig)	☒	☐	☐
Is de culturele werkelijkheid vn buiten de school binnen herkenbaar? (zijn er voorwerpen, foto's, die voor de kinderen vertrouwd zijn vanuit hun eigen ervaringen)	☒	☐	☐
Is het thema te herkennen dat in de groep centraal staat? (foto's en werk van de kinderen, boeken, vertelafels, etc.)	☐	☐	☒
Is de inrichting er op gericht om de thema-inhouden te verdiepen? (door informatie op te zoeken, over verhalen en gebeurtenissen kunnen lezen en zelf onderzoek te doen)	☐	☒	☐
Zijn de materialen zo echt en functioneel mogelijk? (inzet van echte materialen, bijv. kopjes in de huishoek)	☒	☐	☐
Zijn de materialen herkenbaar en hanteerbaar en zetten ze aan tot handelen?	☐	☒	☐
Wordt er regelmatig materiaal toegevoegd of gewisseld zodat dat weer nieuwe spelimpulsen oproept?	☒	☐	☐
Zijn er pictogrammen, schema's en modellen die de kinderen vertrouwd maken met de wereld van tekens en betekenissen?	☒	☐	☐
Zijn er in de speelhoeken verkleedkleden en attributen te vinden die rollen tot leven brengen?	☒	☐	☐
Is er voldoende werkruimte/speelruimte voor de kinderen (in de hoek)?	☐	☐	☒
Kunnen de kinderen zelfstandig in de hoek werken zonder veel (bege)leiding van de leerkracht?	☐	☐	☒
Kunnen de kinderen veel verschillende leerervaringen opdoen in de hoek?	☒	☐	☐

Opm. de huishoek heeft op dit moment geen extra thema onderdelen. Het fungeert alleen als huishoek.

Bijlage 6: Aanpassingen krachtige speelleeromgeving

Bijlage 1: Checklist speelleeromgeving

Opgesteld door Jessie Veltman aan de hand van criteria geanalyseerd uit Basisontwikkeling voor peuters en kleuters in de onderbouw (Janssen-Vos, F. 2008) & kijkwijzer uit werkboek 'hoeken ontwerpen'

Ingevuld door: <i>Jessie Veltman</i>	Datum: <i>maart 2016</i>		
	<i>Niet</i>	<i>Gedeeltelijk</i>	<i>Helemaal</i>
Nodigt het materiaal uit tot handelen?	☐	☐	☒
Nodigt het materiaal uit tot ervaren?	☐	☒	☐
Nodigt het materiaal uit tot leren?	☐	☒	☐
Zijn de materialen toegankelijk? (Zelf te pakken, gebruiken en op te bergen)	☐	☐	☐
Is het materiaal esthetisch aantrekkelijk? (Mooi, verzorgd, kunstzinnig)	☒	☐	☐
Is de culturele werkelijkheid vn buiten de school binnen herkenbaar? (zijn er voorwerpen, foto's, die voor de kinderen vertrouwd zijn vanuit hun eigen ervaringen)	☒	☒	☐
Is het thema te herkennen dat in de groep centraal staat? (foto's en werk van de kinderen, boeken, verteltafels, etc.)	☐	☐	☒
Is de inrichting er op gericht om de thema-inhouden te verdiepen? (door informatie op te zoeken, over verhalen en gebeurtenissen kunnen lezen en zelf onderzoek te doen)	☐	☐	☒
Zijn de materialen zo echt en functioneel mogelijk? (inzet van echte materialen, bijv. kopjes in de huishoek)	☐	☒	☐
Zijn de materialen herkenbaar en hanteerbaar en zetten ze aan tot handelen?	☐	☒	☐
Wordt er regelmatig materiaal toegevoegd of gewisseld zodat dat weer nieuwe spelimpuls oproept?	☐	☐	☒
Zijn er pictogrammen, schema's en modellen die de kinderen vertrouwd maken met de wereld van tekens en betekenissen?	☒	☐	☐
Zijn er in de speelhoeken verkleedkleden en attributen te vinden die rollen tot leven brengen?	☐	☐	☒
Is er voldoende werkruimte/speelruimte voor de kinderen (in de hoek)?	☐	☐	☒
Kunnen de kinderen zelfstandig in de hoek werken zonder veel (bege)leiding van de leerkracht?	☐	☐	☒
Kunnen de kinderen veel verschillende leerervaringen opdoen in de hoek?	☐	☐	☒

* extra standaard attributen toegevoegd.

↳ telefoon

↳ plunje → fungeert als tablet

↳ verkleed kleden meubel

Huishoek wordt nu ook aangepast naar het thema

Huishoek is de belangrijkste hoek in het klaslokaal ten behoeve van het rollenspel. De huishoek geeft de kinderen de gelegenheid te spelen over allerlei dagelijkse ervaringen.

Basisinrichting voor een huishoek bestaat uit:

- Een zitje (tafels en stoelen of een bankje)
- Een kast met keukenspullen
- Een kooktoestel
- Een bed of matras op kleuterformaat
- Poppen, knuffels, een kinderwagen en een poppenbed
- Een kast of rek met verkleedkleden en extra attributen zoals hoed, sjaals, schoenen en tassen.

Het toevoegen of variëren van materialen leidt telkens tot nieuwe spelmogelijkheden. Denk hierbij aan; slingers, taart, wasmachine (van een kartonnen doos), etenswaar, telefoon, geld, portemonnee, brievenbus.

Bron: Brouwers, Kiezen voor het jonge kind, 2014, p.384

Onderstaande aanpassingen heb ik doorgevoerd.

Opstelling van de materialen:

Ik heb de opstelling van de materialen zo aangepast dat zowel de kleinste als de grootste bij al het materiaal konden. Het materiaal zit in bakken op ooghoogte van de kinderen.

Indeling van de materialen:

Het materiaal in de hoeken heb ik samen met de kinderen gesorteerd. We hebben nu een bak met etenswaren, kookgerei, kast met potten en pannen en poetsspullen. Daarnaast is er een verkleedkast aangeschaft. Deze is gevuld met standaard kleding zoals een jurk, hoed, colbertje en schoenen. Tijdens verschillende thema's komt hier thema gebonden materiaal bij. Zo hing er een overall in tijdens het thema van Boer Boris.

Toevoeging van materialen:

Zelf kwamen de kinderen ook nog met materialen zoals een tablet. Omdat een echte tablet niet mogelijk was, hebben we samen naar een andere oplossing gezocht. Er werd toen een plankje gevonden en deze wordt nu gebruikt om, zoals ze het zelf zeggen, "tabletten".

Ook heb ik gezocht naar echte materialen, zoals echte kopjes. Deze zijn er nog niet, maar wil ik wel gaan aanschaffen. Wel hebben we andere echte spulletjes toegevoegd zoals een plantje, tafelkleden. En tijdens de thema's zoek ik samen met de kinderen naar extra materialen die niet mogen missen in de hoek. Zoals het voorbeeld van het thema 'Boer Boris' wat hierboven staat beschreven.

Bijlage 7: Plan van aanpak

Gedurende een periode van vijf weken heb ik verschillende keren een spelobservatie uitgevoerd in de huishoek. Tijdens deze periode werden vier kinderen geobserveerd en bevraagd. Daarnaast werd ook het leerkrachtgedrag geobserveerd en gedocumenteerd aan de hand van de begeleidingstechnieken van Luc Koning.

Aan de hand van de volgende vragen werd de mate van opbrengstgericht spelen geanalyseerd:

Analyse opbrengstgericht spelen

Hoek: Huishoek

datum:

Kan de leerling zelf opbrengsten benoemen na afloop van de activiteit?

Ja / nee

Gebruik gemaakt van 5 puntschaal;
0= lln. kan niets benoemen wat het geleerd had.
2= lln. kan enkele dingen benoemen.
4= lln. weet exacte dingen te benoemen die het heeft geleerd.

Vond de leerling de activiteit leuk?

Leerling geeft dit aan door smiley.

Nee!

Een beetje

Ja!

Gebruik gemaakt van 3 puntschaal;
0= lln. vond de activiteit niet leuk.
1= lln. vond de activiteit een beetje leuk.
2= lln. vond de activiteit wel leuk.

Kan de leerkracht opbrengsten benoemen na afloop van de activiteit?

Ja / nee

Heeft de leerkracht spelbegeleiding geboden?

Ja / nee

Zo ja welke? (zie achterzijde blad)

Gebruik gemaakt van 3 puntschaal.
0= lkr. kan geen opbrengst benoemen
2= lkr. kan specifieke opbrengsten benoemen.

Gebruik gemaakt van 3 puntschaal
0= lkr heeft geen spelbegeleiding geboden
1= lkr heeft spelbegeleiding geboden, zonder effect.
2 = lkr heeft spelbegeleiding geboden met gewenst effect.

Voorbeeld ingevuld observatieblad

Analyse opbrengstgericht spelen

Hoek: Huishoek

W. N. Gij.
speelt in hoek met M, J & T.

datum: 23 februari 2016

Kan de leerling zelf opbrengsten benoemen na afloop van de activiteit?

☒ Ja ☐ nee koken en tafel dekken

Vond de leerling de activiteit leuk?

Leerling geeft dit aan door smiley

Nee!

Een beetje

☒ Ja!

Kan de leerkracht opbrengsten benoemen na afloop van de activiteit?

☒ Ja ☐ nee volgorde van acties bij tafel dekken

Heeft de leerkracht spelbegeleiding geboden?

☒ Ja ☐ nee

Zo ja welke? (zie achterzijde blad)

Bijlage 8: Feedback critical friends

Feedback studiebegeleider Anja van Zon

De feedback was tweedelig. Enerzijds heeft Anja mij geholpen bij de opbouw en kenmerken van het PGO. Het was voor mij in het begin niet helemaal duidelijk in welke hoofdstukken de triade wel heel duidelijk naar voren moest komen en waar niet. Uiteindelijk heb ik de triade sterker gemaakt in de hoofdstukken 1, 2, 3 en 6. In hoofdstuk 4 bespreek ik alleen de feiten. In hoofdstuk 5 maak ik af en toe de link naar mijn visie en praktijk, maar dit heb ik duidelijk aangegeven.

Anja heeft ook gerichte feedback gegeven op de inhoud van mijn onderzoeksverslag. De samenhang en onderbouwing was in het begin nog niet voldoende. Naar mate ik verder was met de uitwerking heb ik dit sterker gemaakt.

Ook gaf Anja mij de tip om andere PGO's te bekijken en daar tips uit te halen. Ik ben gaan zoeken op de HBO-kennisbank naar onderzoeken in mijn doelgroep. Door deze voorbeelden te bekijken heb ik beter kunnen clusteren en mijn onderzoek meer afgebakend naar het onderwerp spelend leren. In eerste instantie had ik namelijk een heel breed scala aan theorieën opgenomen, maar deze theorieën kwamen niet terug bij het uitvoeren van het onderzoek.

Ik vond het prettig dat Anja met een kritische blik naar mijn onderzoek heeft gekeken. Dit heeft er toe geleid dat ik ook steeds kritischer ging kijken en voor mezelf ging checken of wat ik had beschreven ook daadwerkelijk bijdraagt aan een sterker onderzoeksverslag.

Aanvulling augustus 2016

Anja heeft een aanvulling gegeven op de uitgebreide feedback die ik ontvangen had van Aleid Beets-Kessens. Ze heeft mij erg gewezen op het bewust verwerken van de triade tijdens iedere stap van het onderzoek. Doordat ik het verslag nogmaals met deze bril heb doorgenomen, merkte ik inderdaad dat ik veel vanuit de theorie beschreef maar mijn praktijk en visie achter bleef. Dit heb ik door het gehele verslag proberen te versterken.

Feedback critical friend Lijanne Barten

Gedurende de opleiding heb ik samengewerkt met Lijanne Barten als critical friend. Zij heeft de opleiding vorig jaar al afgerond, vandaar dat ik haar extra dankbaar ben voor het geven van haar feedback.

Lijanne heeft me geholpen in het specifieker maken van het onderzoek in de beginfase. Ik wilde het veel te groot aanpakken, waarbij ik het idee had dat mijn onderzoek een grote kanteling in ons onderwijs moest opbrengen. Door kritische vragen van Lijanne heb ik mijn onderzoek kunnen richten op mijn praktijk met mijn eigen leervraag.

Aan het einde van mijn onderzoek heeft Lijanne mij geholpen bij het schrijven van het onderzoeksverslag. Ze was mijn klankbord als het ging over onderdelen die in de hoofdstukken aan bod moesten komen. En ze heeft bekeken of een lezer die weinig ervaring heeft kleuters (zo ook Lijanne), het onderzoeksverslag begrijpt.

Ik vond het erg fijn dat Lijanne zich toch als critical friend beschikbaar heeft gesteld. Ze is een echte steun geweest tijdens mijn onderzoek door ook echt interesse te tonen in het verloop van het onderzoek. Hierdoor was het voor mij ook makkelijker om feedback aan haar te vragen.